

NEGATIV TREND
Externa bidrag
minskar s 3

SÖKES: NY REKTOR
En guide till
rektorsvalet s 4-5

STRATEGIER MOT STRESS
När minnet
sviker s 16-17

GUJOURNALEN

NYHETER FRÅN GÖTEBORGS UNIVERSITET

Vår man i Brighton

Nyttigt att få tid att reflektera

Rektor har ordet I SAMBAND MED att jag i början av december meddelade att jag i sommar lämnar uppdraget som rektor vid GU, redogjorde jag i olika uttalanden och intervjuer för mina skäl till detta. Jag avser inte att härorda mer om det. Dock upprepar jag gärna att jag verkligen kommit att tycka mycket om detta livfulla universitet med alla olika människor och skilda sätt att se på saker och ting.

Under de senaste veckorna har jag för första gången i mitt liv varit sjukskriven flera veckor och tvingats avstå bland annat från att läsa. En akut operation för näthinneavlossning räddade uppenbarligen synen på vänster öga. Konvalescensperioden har varit lärorik. Visserligen är det lätt att inse hur beroende man är av att kunna se och att kunna läsa obehindrat. Men det har ändå överraskat mig hur handikappande det verkligen är. Med ett krav dessutom på att jag måste hålla mig i stillhet, så undrade jag från början hur jag skulle stå ut i flera veckor.

EN PÅTVINGAD VILOPERIOD under några veckor ger tillfälle till tankar av många olika slag. Under normala ledighetsperioder brukar mina dagar vara fyllda med aktiviteter. Nu var möjligheterna till det högst begränsade. Jag fick därför tid för att i lugn och ro begrunda en del saker som inträffat under framför allt det senaste och för mig mycket händelserika året. Det var väl inga nya eller häpnadsväckande saker som jag kom fram till via denna kontemplation. Men jag har förstått innebörden av uttrycket

att landa i sig själv. Flera personer som jag talat med under den senaste tiden och som lever sina liv med många kontakter såväl i arbetet som privat har berättat hur de regelmässigt avsätter tid för tillvaro i ensamhet under minst några sammanhängande dagar. Nu förstår jag bättre varför sådant gör dem gott.

SOM REKTOR HAR MAN normalt en agenda ständigt fylld med möten och annat. Plötsligt måste alla aktiviteter övertas av andra, ställas in eller skjutas upp till senare tillfälle. Det finns alltid ärenden på gång som måste åtgärdas relativt snabbt. Med det alltmer uppskrivade tempot i arbetslivet blir det en allt större andel av det man sysslar med av den karaktären. Men en del är också sådant som utan större problem kan vänta en tid.

Jag har alltid hävdat vikten av att som chef och ledare ha personer omkring sig med hög kompetens och gott omdöme och som vid behov kan agera självständigt. Det är inte minst viktigt när man plötsligt måste ersättas. Under min konvalescens har jag ännu tydligare insett hur betydelsefullt detta är. Och jag har kunnat konstatera att jag har en nära omgivning som fungerar mycket väl även i situationer som denna.

Även universitetets ledningsorganisation i stort prövas när rektor plötsligt inte finns på plats. Den ledningsform som vi numera tillämpar i universitetetsledning med ett ledningsråd som träffas varje vecka och ett dekanråd som träffas några gånger per termin har, åtminstone från min utgångspunkt och tillfälligt på åskådarpå plats, visat sig fungera väl. Det finns idag en öppen-

het och en vilja att förstå varandras argument som är en oerhörd tillgång såväl under normala förhållanden som vid ovanliga situationer. Jag hoppas att detta också kan bidra positivt till att vi kan genomföra nödvändiga förändringar för att göra GU till ett ännu starkare och bättre universitet.

I SENASTE NUMRET av GU Journalen presenterades intervjuer med ett antal rektorer vid andra lärosäten. På frågan om vad de anser om GU, svarade flera med att lyfta fram universitetets storlek och bredd som något positivt. Ord som "anarkistiskt" och "stökigt" användes också men med positiva förtecken. En association till "vitalitet" ligger nära till hands. I den första meningen i omslagstexten till måldokumentet Göteborgs universitet 2010 karakteriserar GU som "ett av de stora och mest vitala i Europa". Jag tar mig friheten att tolka svaren från rektorerna så att vi har gott fog för att uttrycka oss som vi gör i måldokumentet.

Jag har en sista spännande vår framför mig inom GU och jag ser fram emot att åtminstone någon gång till träffa alla er som jag stött på i olika sammanhang under de gångna åren.

Gunnar Svedberg
REKTOR

Välkommen till en ny GU Journal

Redaktionen JA, ÅTMINSTONE DELVIS. Vår grafiska formgivare, Anders Eurén, har fräschat upp layouten med ny förstasida, ett tydligare innehåll, nya vinjetter och färgplattor på notisspalter och faktarutor. Dessutom har vi sedan en tid bytt ut hustypsnittet Adobe Garamond mot ett som är mer läs-

bart, och har i detta nummer infört nya typsnitt i rubrikerna. Alla förändringar har gjorts för att det ska bli lättare för dig att läsa och hitta i tidningen.

Vi kan glädjande konstatera att vi nu också blivit friade av Pressens Opinionsnämnd. Gillberggruppens ihärdiga försök att få oss föllna hos både rektor och pressetiska organ har miss-

lyckats. För övrigt har även MarieLouise Samuelssons artiklar i Expressen och Uppdrag Granskings reportage om Gillbergs forskning blivit friade. Det ser vi som ett sundhetstecken. Men tyvärr stärker det Gillbergs tro att han är utsatt för en av de värsta förtalskampanjerna i svensk medial historia.

Det räcker dock med att läsa den tydliga och välformulerade domen i Gillbergmålet för att få en klar bild av läget.

I förra numret fick vi kritik av Gillbergs medarbetare, Kerstin Lamberg, på fria ord för att vi bedriver en kampanj mot personer på låg nivå i hierarkin. Argumentet är att vi som statsanställda journalister i ett sken-

bart syfte att vara objektiva går mak- tens ärenden. Men vi tror tvärtom att GU Journalen hör till de mer fristående personaltidningarna i Sverige, där vi ofta ifrågasätter ledningens beslut. Nej, en ledningsstyrd informationstidning hör inte hemma på ett universitet med högt i tak. För oss är trovärdigheten av grundläggande betydelse och de läsundersökningar som vi genomför ger inget stöd för sådana påståenden.

Vi gläder oss åt att debattsidan i tidningen är så levande. Men vi uppmanar fler att skriva och att höra av sig med idéer och tips. Mejla oss på: gu-journalen@gu.se

Allan Eriksson & Eva Lundgren

GUJ

februari

GU JOURNALEN ÄR EN PERSONAL- OCH NYHETSTIDNING
FRÅN GÖTEBORGS UNIVERSITET

chefredaktör & ansvarig utgivare

Allan Eriksson/Tel: 773 1021
allan.eriksson@adm.gu.se

biträdande redaktör & stf ansvarig utgivare

Eva Lundgren/Tel: 773 1081
eva.lundgren@adm.gu.se

frilansreporter

Kajsa Asklöf/Tel: 773 5708
kajsa.asklof@adm.gu.se

repro

Mattias Jacobsson

fotograf

Göran Olofsson/Tel: 773 2929

layout/grafisk formgivning

Anders Eurén

medverkande skribenter

Viveca Bladh, Kerstin Norén, Carina Elmäng, Lotta Frändber, Ylva Norén Bretzler och Brian Palmer

korrektur

Robert Ohlson, Välskrivet i Göteborg

adress

GU Journalen, Göteborgs universitet
Box 100, 405 30 Göteborg. Fax 773 4354

e-post

gu-journalen@gu.se

internet

<http://www3.gu.se/aktuellt/gu-journalen>

tryck

Intellecta Docusys AB, Göteborg.
Tidningen trycks på miljövänligt papper som uppfyller kraven för Svanen.

upplaga

6 400 ex

utgivning

6 nummer/år. Nästa GU Journalen utkommer i april.

manusstopp

27 mars 2006

adressändring

Gör skriftlig anmälan till redaktionen.
För obeställt material ansvaras ej.
För ej signerat material ansvarar redaktionen.
Citera gärna, men ange källan.
ISSN 1402-9626

omslag

Ulif Dantanus vid piren i Brighton.
Foto: Hillevi Nagel

GÖTEBORGS
UNIVERSITET

Mindre pengar till forskning

Efter tio framgångsrika år med ökande externa anslag verkar den positiva trenden ha brutits. Åtminstone tillfälligt. Förra året minskade de externa bidragen med sex procent, totalt 58 miljoner kronor.

Men med hänsyn till ökade priser och löner blir minskningen 78 miljoner kronor.

Det är en oroande utveckling, menar dekan David Turner.

DEN EXTERNFINANSIERADE forskningen spelar en stor roll för GU och är lika omfattande som de fasta forskningsresurserna. Vad gäller externa bidrag så har det gått bra för Göteborgs universitet. På tio år har pengarna nästan fördubblats: från 555 miljoner kronor till 915 miljoner.

Samtidigt visar nya siffror från ekonomiavdelningen att de externa bidragen har planat ut de senaste åren och att de minskade förra året. Mellan 2004 och 2005 var minskningen 6 procent, varav forskningsråden stod för 2 procent och svenska stiftelser för 11 procent.

– För att vi behålla ställningarna borde vi med hänsyn till löne- och prisuppräkning ha fått 993 miljoner kronor förra året. Istället fick vi 915 miljoner kronor. Det är ett klart trendbrott, säger ekonomichef Lars Nilsson.

– Det är förmodligen bara en tillfällig, marginell nedgång. Men om det även skulle minska under 2006 finns det anledning att känna oro, säger förvaltningschef P-O Rehnquist.

DEN BEDÖMNINGEN DELAR prorektor Margareta Wallin Peterson, som har ett särskilt ansvar för omvärldsfrågor.

– Det går egentligen inte att förklara varför siffrorna ser ut så här. Vi får vänta på den analys som ska göras och därför är det svårt att veta om det är en trend. Siffrorna har pekat uppåt en lång period och det är inte så konstigt om det går neråt under ett år.

Men den totala bilden är förstås inte entydig. Vissa områden, som EU-forskningen, har ökat markant. Det finns också stora skillnader mellan olika fakultetsområden. Inom medicin har det skett en större nedgång: i exempelvis Vetenskapsrådets sammanställning över medicinska forskningsanslag har kurvan pekat neråt ända sedan 1997.

En förklaring är att hela finansieringssystemet är inne i en omvandlingsfas, där alltmer pengar kanaliseras via forskningsråd och stiftelser. Universitet och högskolor söker anslag i hård konkurrens och regeringens förhoppning är att forskningens kvalitet ska öka genom ökad konkurrens. Samtidigt har de fasta forskningsanslagen minskat ganska

David Turner, dekan

kraftigt i värde under åren eftersom de inte fullt ut har kompenseras för löne- och prisökningar.

– Under nästa år påbörjas satsningar på starka forskningsmiljöer och av totalt 2,3 miljarder kronor räknar jag med att GU får 10–15 procent av utfallet. Det måste vara ett rimligt mål, bedömer P-O Rehnquist.

ALLA ÄR ÖVERENS OM att urholkningen av forskningsanslagen från regeringen är ett stort och växande problem.

– Målet är att vi ska bli mer konkurrenskraftiga – men konkurrensen är mycket tuff. Att vi får alltmer externa forskningsanslag sker på bekostnad av fakultetsanslag, vilket är ett mycket stort problem för oss. Nästan varje anslag är underfinansierat och då måste vi skjuta till andra pengar, säger David Turner.

Han anser att det är positivt att forskningen tillförs resurser utifrån, men framhåller att beroendet av externa medel också innebär problem. Risken är att anslagsgivare styr universitetet i allt högre grad.

– Det är svårt att göra den planering som departementet kräver. Projekt löper sällan längre än tre år, när pengarna är slut får man ställa om sig till något nytt och hoppas på att forskare söker nya pengar.

MARGARETA WALLIN PETERSON håller med om att möjligheten att styra verksamheten försämras, men poängterar att universitetet måste vara med och slåss om nya resurser. Under året visar det sig om GU lyckas få hem stora anslag, som exempelvis Linnéstödet.

– Undersökningar visar att allmänheten har stort förtroende för universitetet, men statsmakterna litar tydligen inte på att vi själva kan avgöra vad vi ska satsa på.

innehåll

- 3 Minskade bidrag**
Extern finansiering faller 6 procent mellan 2004 och 2005
- 4–5 Vem vill bli rektor?**
Tänkbara kandidater presenteras
- 6 Mer tid till annat**
Nytt administrativt system ska spara både tid och pengar
- 7 Modern logotyp ratad**
Nu renodlas det gamla sigillet
- 8 GU leder miljöligan**
Bäst på miljö!
- 9 Odontologer i täten**
En av de främsta i världen
- 10 Protest mot avgifter**
Reformskifte på gång?
- 11–13 GU:s utpost firar 30 år**
Cricket och afternoon tea
- 14 Allt om Gillbergmålet**
Hovrätten fastställer domen mot Gillberg, Svedberg och Wittlöv
- 15 Förste dekanen på UFL**
Roland Kjellander lever för pedagogik
- 16–17 Ingen är odödlig**
Ny artikelserie om stress
- 18–19 Fria ord**
Sussex University visar vägen – så togs en ny logotyp fram
- 20 Stafettpinnen**
Tankar vid grönsaksdisken
- 22 Kvalitet är grunden**
Förtroendekriser kan undvikas
- 24 20 år sedan mordet**
Brian Palmer minns Olof Palme

Överraskande resultat

◆ **Det går bättre** än väntat för GU. Universitetet gick förra året med 20 miljoner kronor i överskott, vilket var ganska överraskande med tanke på att prognosen i höstas pekade mot ett minus på närmare 30 miljoner kronor.

– Det är klart mycket bättre än vad vi hade trott, men det beror främst på att några nämnder redovisar ett klart förbättrat resultat, säger ekonomichef Lars Nilsson om bokslutet för 2005.

Det är framför allt Sahlgrenska akademien (SA) och Naturvetenskapliga fakulteten som drar upp siffrorna. SA redovisar ett plus på 12 miljoner kronor, mot ett förväntat nollresultat. Naturvetenskapliga fakulteten fortsätter att gå med stort överskott, 32 miljoner förra året. En annan förklaring är att kostnaderna, framför allt inom personal, har minskat mer än beräknat.

Under 2005 fick GU ytterligare 22 miljoner kronor i grundutbildningsanslag. Det innebär att det blev ett tillskott i ekonomin, men samtidigt är problemet att det redan idag utbildas fler studenter än vad GU får betalt för. Under förra året var den så kallade överproduktionen 109 miljoner kronor.

GU har ända sedan 1999 redovisat plusresultat och prognosen för 2006 pekar också mot ett litet överskott. Sammantaget har universitetet idag ett balanserat överskott på 185 miljoner kronor. Pengar som i huvudsak finns ute i verksamheten och som kan ge möjligheter till olika strategiska satsningar till exempel inom forskningen.

Professor misstänks för förskingring

◆ **Kerstin Albertsson Wikland**, professor vid Centrum för pediatrik tillväxtforskning, riskerar åtal. Hon misstänks bland annat för förskingring. GU för ärendet vidare till Statens ansvarsnämnd, där hon kan bli avskedad.

Wikland har framgångsrikt bedrivit forskning om barns tillväxt och behandlingar av tillväxtrubbningar sedan 1980-talet vid Göteborgs universitet. Under 2002 blev prefekten Ian Milsom informerad om att Albertsson Wiklands avdelning inte följde reglerna för upphandling. Under de följande åren påtalades bristerna i bokföringen och underskott på konton, men överträdelserna upprepades. Det ledde till att Albertsson Wikland förlorade sina ekonomiska befogenheter helt 2005. Då hade bland annat en faktura från advokatbyrån Mannheimer Swartling upptäckts, vilken enligt universitetet avsåg Albertsson Wiklands privata rådgivning.

Wikland ska också ha upphandlat konsulttjänster för över 5,6 miljoner kronor utan konkurrens bland annat från Johan Karlberg. Han är styrelseledamot i Growup Research AB där Albertsson Wikland är styrelseordförande. Dessutom har Albertsson Wikland fakturerat universitetet resor som gjorts för det egna företaget, representation med mera och på flera punkter struntat i regelverket inom universitetet.

Wikland innehar en så kallad fullmaktsprofessur, vilket innebär en tjänst utan tidsbegränsning och kan därför inte avskedas av personalansvarsnämnden, utan ärendet lämnas vidare till Statens ansvarsnämnd. För att bli skild från tjänsten måste professorn "genom brott eller grovt eller upprepat åsidosättande av tjänsteåliggande ha visat sig uppenbart olämplig för att inneha tjänsten".

Snabb process fram till ny rektor

Tiden är kort, den 1 juli ska en ny rektor tillträda. Redan den 9 mars ska två slutkandidater presenteras, hoppas rekryteringsgruppen.

ELISABET LITSMARK NORDENSTAM, vice ordförande i universitetets styrelse, är sammankallande i rekryteringsgruppen. Hon har rekryteringsprocessen från förra gången i färskt minne. När GU Journalen träffar henne planerar hon att möta studenterna samma vecka, på frukost i Ågrenska villan.

– Arne Wittlöv och jag träffade även alla dekaner vid ett möte där de diskuterade strategier och framtiden, för att lyssna på vilka av universitetets frågor de tycker är viktigast under de kommande åren.

Rekryteringen måste gå väldigt snabbt med tanke på att en ny rektor ska tillträda 1 juli i år.

– Regeringen måste hinna fatta sitt beslut och den blivande rektorn har förmodligen ett annat arbete som måste avslutas, förklarar Elisabet Litsmark Nordenstam.

Rekryteringsgruppen har tagit hjälp av Elisabet Rabo som är rekryteringskonsult med lång erfarenhet från både privat och offentlig verksamhet. Ambitionen är att styrelsen vid ett möte den 30 mars formellt ska bestämma slutkandidater. Efter det föreslår styrelsen den som blir utvald till regeringen, som tar beslutet.

TIDEN FÖR ANSÖKAN gick ut den 27 januari. Flera universitetsanställda har hört av sig till Elisabet Litsmark och till styrelsens ordförande Arne Wittlöv med förslag på personer.

– Det har dels varit de som är intresserade för egen del, dels flera som vill nominera och föreslå personer. Av dem verkar många vara rejält förankrade namn.

Rekryteringsgruppen har ambitionen att presentera två slutkandidater som styrelsen bestämt sig för, en man och en kvinna, för hörandeförsamlingen den 9 mars.

Hörandeförsamlingen består av 80 personer: 20 studenter, 30 representanter för lärarna och 30 representanter för övriga anställda.

– Hörandeförsamlingen har ingen formell makt men styrelsen kommer inte att gå emot den kandidat som församlingen beslutar sig för, förklarar Elisabet Litsmark. Den 24 mars ska de lämna sitt svar till rekryteringsgruppen.

– Förra rektorstillsättningen, när Gunnar Svedberg utsågs, var första gången vi arbetade på det här sättet. Nu kommer vi att utnyttja våra erfarenheter

från förra valet och vinnlägga oss ännu mer om att lyssna, kommunicera och förankra innan vi beslutar om vilken kandidat vi föreslår till regeringen.

Det absolut viktigaste, enligt Elisabet Litsmark, är att Göteborgs universitet får en bra rektor. Högskolelagen ställer vissa formella krav och personen ska ha erfarenhet av ledarskap.

– **VILKEN TYP** av erfarenhet av ledarskap det handlar om är viktigt. Här gäller det att leda en mycket stor verksamhet med mycket självständiga fakulteter.

Den nye rektorn bör också ha bra omvärldskontakter med ett uppbyggt nätverk mot akademien, departementen och omvärlden i övrigt. Personen ska verkligen vilja vara ledare och vara accepterad som ledare: kunna lyssna, fatta beslut, kommunicera, förankra och klara stress. Han eller hon ska klara oväntade situationer, ha en personlig trygghet och böttna i sig själv, vara en bra teamledare och bygga på den kraft som finns inom universitetet. Den nye rektorn ska dessutom kunna arbeta med den externa finansieringen, som idag är lika viktig som den interna.

– Med alla dessa önskemål är det betydelsefullt att vi verkligen har öppna, raka samtal vid intervjuerna om villkoren för att vara rektor. Vi vill också framhålla att det är ett jobb som är väldigt roligt och spännande.

Tidigare har traditionen varit att rektorerna ska spegla olika vetenskapsområden, men det spelar inte längre någon roll.

Tjänsten som rektor har annonserats externt och internt. Den interna annonsen var betydligt mer utförlig än den externa.

– **ATT GÖTEBORGS UNIVERSITET** söker en rektor är ju känt, det finns ingen anledning att ha en stor annons med massor av annonsstext som kostar pengar. Internt kändes det viktigare och mer intressant att få lägga ut texten. Där kan vi få med fler nyanser och kanske få anställda att tipsa om såväl interna som externa kandidater.

Rekryteringsgruppen har ännu inte aktivt sökt upp några kandidater på utsidan, utan har bara lyssnat och tagit emot namn.

– Så här långt är vi fyllda av tillförsikt inför det fortsatta arbetet och har mycket öppna och bra diskussioner i rekryteringsgruppen om de här svåra frågorna. Men jag har stor ödmjukhet och respekt för vår uppgift, säger Elisabet Litsmark.

Carina Elmäng

Elisabet Litsmark Nordenstam

fakta

Rekryteringsgruppen består av:

Universitetsstyrelsens vice ordförande Elisabet Litsmark Nordenstam som sammankallande

För allmänföreträdarna: Bengt Odlöv och Lena Larsson samt Arne Wittlöv som adjungerad

För lärarna: Maj-Lis Follér och Björn Rydevik

För studenterna: Ellinor Samuelsson och Maria Kanflo

Företrädare för de anställda: Lennart Olsson (Seko), Eva Sjögren (OFR-S) och Inger Wilgotson-Lundh (Saco)

tips

Aspirerar du på rektorsposten? Så här går du tillväga:

1. Skaffa dig en professorstitle! Att vara lektor har inte samma akademiska status.
2. Har du erfarenhet av ledande befattning inom högskolan? Administrativ skicklighet är också ett krav. Om inte, är det hög tid att sätta igång.
3. Hur väl känner du till universitetet i alla dess delar? Det räcker inte bara att vara känd på den egna institutionen.
4. Hur har du det med kontakterna med departement, näringsliv och samhället i övrigt? Om du känner Leif Pagrotsky, kan det vara bra att nämna.
5. Gör du dig bra i medierna? Dags för lite styling och att gå kurser i att hantera medierna.
6. Knackig ekonomi är ett ständigt problem, men du har kanske rika och givmilda kontakter?
7. Bered dig på oändliga bråk och konflikter. Gå förberedande kurser i konflikthantering, psykologi, ledarutbildning, avslappning, tai chi och glöm inte att begära fri tillgång till Prosac som en löneförmån.
8. Universitetsfolk är bångstyriga. Öva dig i att se bestämd och självsäker ut.
9. Kvinna? Dessutom samhällsvetare eller humanist. Bättre kan det inte bli!
10. Fortfarande intresserad? Det kan vara tecken på att du är obotligt optimist, fullständigt saknar verklighetsinse eller att du är rätt person för detta uppdrag. Grattis!

Vilka är de heta kandidaterna?

Bland de interna sökande kan nämnas prorektorerna Kerstin Norén och Margareta Wallin Peterson, som båda har sagt att de ställer upp.

Men den enda som skriftligen anmält sitt intresse är outsidersen i racet, professor Dennis Töllborg.

TILL FAVORITERNÄ måste räknas GU:s båda prorektorerna.

– Vi kommer ju att vara prorektorerna ytterligare 3,5 år och tycker därför att det är naturligt att vi ställer upp i rektorsvalet, förklarar Margareta Wallin Peterson. Vi tycker att vi har en väl fungerande organisation nu och vill gärna fortsätta i samma spår. Att vi båda ställer upp i valet innebär inte att vi ser varandra som konkurrenter. Vi arbetar bra ihop och vill fortsätta med det, det är mindre viktigt vem av oss som blir rektor.

DESSUTOM MÅSTE ALLA de nuvarande dekanerna räknas som potentiella kandidater, även om ingen av dem skulle erkänna att de ställer upp. Det uppfattas som alldeles för känsligt.

En av de lyskraftigaste stjärnorna inom GU är professor Lennart Weibull, som i sommar avgår som dekan för Samhällsvetenskapliga fakulteten. Det finns, enligt vad GU Journalen erfar, ett starkt stöd för Lennart Weibull för

Dennis Töllborg

både hans akademiska meriter (känd professor i massmediekunskap, syns ofta i medierna) och för hans akademiska ledarskap (6 år som dekan med starkt internt stöd). Men frågan är om han verkligen kommer att ställa upp som en av huvudkandidaterna när han efter sex år som dekan kan se fram emot ett sabbatsår. Han har också mycket forskning att ta igen. Det krävs förmodligen mycket övertalning för att få Weibull att ställa upp.

EN ANNAN KANDIDAT, som öppet deklarerat att han ställer upp, är Dennis Töllborg, professor i rättsvetenskap. Han uppger att flera har nominerat honom både inom och utanför universitetet.

– Det är ju smickrande, och kanske känner jag också att det behövs någon

Pam Fredman

som är lojal mot Sokrates och inte mot penningpåsen, makten eller bara sig själv. Jag tror att universitetet faktiskt skriker efter en sådan person nu, inte varumärken, pins, broschyrer och fancy cocktailpartyn. Universitetet söker någon med lojalitet mot vår huvuduppgift – med Sokrates – att vara den blinning som väcker den lata oxen som staten utgör. Inte minst näringslivet skulle nog uppskatta kvalitet framför kvantitet, djup framför yta.

I SPEKULATIONERNA har även Pam Fredman, dekan för Sahlgrenska akademien, nämnts som en kandidat. Hon är erfaren och har genomfört stora förändringar på Sahlgrenska akademien. Det enda som talar emot henne är att hon har varit dekan under ganska kort tid,

Lennart Weibull

knappt tre år. En annan tänkbar kandidat, som nämnts i diskussionerna, är Lotta Westerhäll, professor i offentlig rätt vid Handelshögskolan.

ENLIGT DE KRAV som har ställts på nye rektorn är att han eller hon ska vara ”dynamisk och trygg på samma gång, välkomna initiativ och ha hög egen integritet”. Det ska vara en person som ”tycker om att leda och som är uppskattad för sin klokskap som ledare”. Personen ska ha en tydlig akademisk förankring och kunna representera GU både inåt och utåt. Inga lågt ställda krav, med andra ord. Det är kombinationen av akademisk legitimitet och ledarerfarenhet som ställer extra stora krav på jobbet som rektor.

Allan Eriksson

Förbättrad arbetsmiljö i ny barometer

GU:s anställda är ganska nöjda och mycket tyder på att arbetsmiljön blivit lite bättre. Det visar de första resultaten av Arbetsmiljöundersökningen som presenteras i sommar.

ENLIGT PRELIMINÄRA SIFFROR från Arbetsmiljöundersökningen 2005, som GU Journalen tagit del av, är arbetsmiljön vid GU ganska bra. Utfallet visar att situationen är något bättre jämfört med förra undersökningen, som gjordes 2002.

Men det handlar om relativt små förändringar som är svåra att tolka i detta tidiga skede.

– Helheten ser bättre ut. Vi tror att vissa åtgärder har fått en bra effekt för arbetsmiljön, säger Lennart Weibull, dekan och medansvarig för Arbetsmiljöbarometern vid GU. Att arbetsmiljön diskuteras mer kan ha bidragit till ett positivare resultat, men som alltid när det gäller åtgärder kan man bara se effekterna i ett längre perspektiv.

Men ett konkret exempel är att rådslan för stölder, som var ett stort problem tidigare, har minskat, vilket innebär att åtgärderna har fått effekt.

En något större andel av de anställda, 69 procent, har svarat på denna undersökning jämfört med den förra, år 2002.

– Kvinnor svarar generellt mer än män, vilket är väntat, men skillnaden här är cirka 8 procentenheter. Det är ganska mycket, säger Lennart Weibull. Det finns också skillnader mellan fakulteterna, där Utbildningsvetenskapliga fakulteten utmärker sig med störst andel svarande, cirka 77 procent, medan Handelshögskolan och IT-universitetet har minst andel, omkring 60 procent. Det var en förväntad skillnad, så var det även förra gången.

En annan grupp som svarar i mindre omfattning jämfört med andra är doktorander.

– Det visade sig redan 2002. Deras stora intresse gäller det egna ämnet och inte frågor om organisationen omkring, så även detta är väntat.

ATT RESULTATEN är så pass lika i båda undersökningarna innebär att man kan dra mer generella slutsatser.

– Det finns inga områden med tydliga försämringar men inte heller några stora förbättringar, utan resultatet är

ganska jämnt, säger Marianne Leffler, som är undersökningsledare.

Nu när GU genomför en andra undersökning kommer resultaten från den första att bli mer tillförlitliga.

– Vid första mätningen vet man inte vilken nivå man utgår ifrån. Är det en bottennivå är det lätt att se förbättringar, är det en bra nivå märks de inte så tydligt, förklarar Lennart Weibull. Vi är nu på väg att etablera en tidserie för arbetsmiljön vid GU, vilket är unikt i Universitetssverige. När vi genomför en tredje undersökning kan man lättare se långsiktiga tendenser.

I LIKHET MED förra barometern har även den avslutande öppna frågan fått många svar vilket tyder på ett stort engagemang hos de anställda.

Något färre frågor har ställts i denna barometer jämfört med den förra och några nya har tillkommit. Exempel på nya frågor är hur den anställde ser på lönesättning och samhörighet inom universitetet. Men i stort är det samma undersökning.

Med i projektgruppen sitter Joseph Schaller, psykologiska institutionen,

samt Stefan Szucs, forskare vid CEFOS.

– När jag jämförde förra undersökningen med annan offentlig verksamhet hamnade GU på ungefär samma nivå som dessa, men vi var kanske lite bättre när det gäller frihet och möjlighet att påverka arbetet, berättar Stefan Szucs. Resultaten var däremot något sämre när det gäller stress och arbetsbelastning.

EN SVÅR BALANSGÅNG för projektgruppen blir att värna svararnas integritet samtidigt som man också måste påtala problem och brister i särskilda miljöer.

– Vi måste både kunna garantera integriteten och se till att förbättringar görs på rätt plats, säger Lennart Weibull som har det särskilda uppdraget att informera dekaner och andra grupperingar innan sommaren.

En rapport om barometern ska vara klar i juni och i ett kommande nummer av GU Journalen kommer en bilaga. Mer detaljerade resultat kommer att presenteras för nämnderna i höst.

Allan Eriksson
Eva Lundgren

Lokalt samarbete inom IT

◆ **Volvo IT** och Göteborgs universitet tar sikte på fler examensarbeten inom prioriterade områden för Volvo IT och program för industridoktorander i nytt samarbete. Avtalet skrevs under av Kerstin Norén, prorektor vid Göteborgs universitet, och Volvo IT:s vd Ulf Nilsson i januari, och då poängterades vikten av regionens konkurrenskraft i en tid av globalisering. Dessutom kommer Volvokoncernen att öka informationsutbytet med mentorsträffar för studenterna.

Tredje gången giltigt för Gyberg

◆ **Högskolan för scen och musik** som bildades i somras har fått en tillförordnad rektor. Bo-Erik Gyberg är rektor för både Högskolan för design och konsthantverk (HDK) och Filmhögskolan och under våren kommer han att leda Högskolan för scen och musik. Anledningen är att Musikhögskolan står inför en omstruktureringsprocess, vilket Gyberg har erfarenheter av att arbeta med. Under tiden arbetar Anders Carlsson som biträdande rektor för HDK och Filmhögskolan.

Bo-Erik Gyberg

Universitetets JO

◆ **Om den information** en student fått inte stämmer, om examinationsbeslut dröjer eller om litteraturlistan plötsligt ändras – då kan studenten vända sig till Regelverkskommittén. Kommittén fungerar som universitetets egna JO. Till grund för kommitténs arbete ligger *Regler för studier vid Göteborgs universitet*, eller Regelsamlingen.

– Reglerna finns till för att underlätta mötet mellan studenter och universitet i det vardagliga arbetet, förklarar Regelverkskommitténs ordförande Kerstin Norén. Det handlar mycket om ordning- och reda-frågor, som exempelvis att studenter ska få tillgång till fullständiga kursplaner, att det ska finnas framtagna litteraturlistor i god tid inför kursstarten och att man inte ska behöva vänta på ett examinationsbeslut i mer än tre veckor.

– Regelsamlingen omfattar ett antal situationer där vi vet att det förekommer problem, berättar Kristina Ullgren, kommitténs sekreterare. Vårt arbete går ut på att underlätta för studenterna men också för lärarna.

När Regelverkskommittén får ett klagomål kontaktar Kristina Ullgren prefekten för den institution det gäller.

– Många av de problem som uppstår löses lätt och smidigt genom enkla kontakter. Prefekten kan till exempel få redogöra för vad som hänt. Ibland är det helt enkelt så att man inte känner till regelverket. Vid en kort diskussion är problemet löst. Men det finns också de som inte tycker att reglerna är så viktiga. Då kan det till slut bli ett ärende på Regelverkskommitténs bord.

Regelverkskommittén har ingen formell makt. Men eftersom den fått sitt mandat från styrelsen är det ändå ett ganska tungt organ.

– Vi poängterar att vi bara tar upp principfrågor som grundar sig i Regelsamlingens regler, det vill säga inga individärenden, förklarar Kerstin Norén.

Mer information: <http://regelboken.adm.gu.se/pls/portal/regelbok.html>

Nya arbetssätt ska leda till besparingar

Snart lanseras de nya, administrativa system som i grunden ska förändra vårt sätt att hantera ekonomin.

Ambitionen är inte bara att förenkla administrationen utan också att spara pengar. Men vilka konsekvenser projektet kommer att få för arbetssätt och personal är svårt att överblicka, menar dekan David Turner.

DET FÖRSTA SOM HÄNDER när du kommer till jobbet på morgonen och slår på datorn är att en dialogruta blinkar: "God morgon! Du har loggat in som chef. Idag väntar två attesteringar och en semesteransökan. Och så här ser ekonomin ut denna månad."

En framtidsvision?

Inte så länge till. För snart träder GU:s nya ekonomisystem Agresso i full kraft.

Redan den 3 april drar det nya systemet igång som kommer att påverka alla som på något sätt arbetar med ekonomi.

Då tar Agresso över efter det gamla systemet Horisonten, vilket bland annat kommer att innebära ett enklare och mer strukturerat sätt att hantera bokföring och fakturor.

Den första etappen följs så småningom av flera. De cirka 120 000 leveransfakturer som nu årligen skickas direkt till olika institutioner med olika boxadresser ska skickas till ett företag istället, med uppgift att inte bara sköta elektronisk fakturahantering, utan också arkivering. Och alla de cirka 15 000 personliga utlägg som universitetet hanterar varje år ska i möjligaste mån ersättas av betalkort och inköpskort.

En databas kommer också att göra det möjligt att samköra olika sorters information, exempelvis Ladok med ekonomisystemet, vilket kommer att underlätta för den som vill undersöka exempelvis hur mycket olika studenter kostar eller hur ett forskningsprojekt utvecklas. All information man behöver ska finnas lättillgänglig för alla som har tillgång till portalen.

– Vi genomför detta för att göra ekonomihanteringen bättre och enklare, förklarar ekonomidirektör Lars Nilsson. Men det finns också krav på oss från regeringen att förändra ekonomihanteringen. Vid utgången av 2008 ska nämligen alla svenska myndigheter ha gått över till elektroniska fakturor.

David Turner, dekan på Naturvetenskapliga fakulteten, har blivit alltmer nöjd med projektet allteftersom det utvecklats.

– I början var jag ganska skeptisk och tyckte att det här verkade vara ett dyrt och svårhanterligt projekt. Men nu verkar det som att systemet går att anpassa till de behov vi har så att det passar vår

verksamhet och det har gjort mig mycket mer positiv. Det viktigaste är att få ett bra verktyg för budgetering och uppföljning av ekonomin så att den blir enklare att planera och sköta. De som sitter med olika budgetansvar kommer att få lättare att göra analyser. Tid kommer då att frigöras för utbildning och forskning.

Ett viktigt skäl till förändringen är att spara pengar. Men nya administrativa system kostar också, åtminstone i början.

Bara Nekst-projektet kostar 33 miljoner kronor. Dessutom krävs en omfattande utbildningsinsats. Under våren utbildas cirka 450 anställda, men det är bara början.

Pia Nilsson, projektledare.

– Institutionssekreterare, administrativa chefer, prefekter och alla andra som jobbar med ekonomi kommer att få utbildning, berättar Pia Nilsson, projektledare inom Nekst. Dessutom har vi redan haft information för bland andra dekanerna och prefekterna. Projektet medför mer egenarbete vilket kanske kommer att kännas besvärligt i början. Men som så mycket annat är det en vane-sak och när man väl är insatt i systemet kommer det istället att spara tid för den enskilde.

Det är flera förändringar som sker parallellt och som alla hänger ihop. Det handlar inte bara om ekonomi utan också om personaladministration, studentportal och medarbetarportal.

Själva medarbetarportalen är en förutsättning för exempelvis det nya ekonomisystemet. Lanseringen är planerad till i början av april. Men sedan är det oklart hur snabbt det går och hur många som direkt får tillgång till den nya portalen.

PROJEKTET KOMMER bland annat att leda till en annan arbetsfördelning där prefekter och lärare inte ska behöva ägna sig så mycket åt arbete som kan skötas av administratörer.

– Och administratörernas arbetsuppgifter kommer att förändras så att de mer rutinmässiga momenten försvinner och vi får mer analysarbete och uppföljning, menar Ann-Sofie Ohlsson, administrativ chef på zoologiska institutionen. Det nya systemet kommer att innebära en ökad säkerhet för ekonomisystemen ur

alla aspekter, med bättre kontroll och uppföljning på institutionsnivå. Vad som är bra eller dåligt kommer vi väl underfund med när det hela satt igång. Kanske finns det risk att projektet leder till friställningar inom universitetet men knappast på min institution. Vi är redan hårt arbetsbelastade.

Om systemet kommer att leda till personalminskning är inte heller något som Lars Nilsson vill ta ställning till.

– Det är varje institutions uppgift att se över verksamheten. Men om vi ska spara pengar är en personalminskning oundviklig. Men det kanske inte innebär uppsägningar utan räcker med pensionsavgångar.

– Det handlar inte bara om ny teknik utan lika mycket om att förändra arbetssätt och beteendemönster så att man inte arbetar på samma sätt som tidigare utan tar tillvara de nya IT-möjligheterna, förklarar Pia Nilsson. Prefekterna behöver ju exempelvis inte göra allt arbete själva utan kan delegera uppgifter i större omfattning. Ansvaret har man ju ändå. Det handlar om att ha en arbetsfördelning där lärare och forskare förhoppningsvis inte ska behöva ägna så mycket tid åt administration.

Men om projektet verkligen kommer att leda till att pengar frigörs för forskning och utbildning är David Turner skeptisk till.

– Jag hoppas naturligtvis det. Men det är svårt att i efterhand bedöma hur resultatet faktiskt blir. Men effektiv budgetering och uppföljning kommer att bli allt viktigare i framtiden och jag tror att detta är ett bra steg i rätt riktning.

Eva Lundgren
Allan Eriksson

fakta

Nytt ekonomistöd

Nekst står för Nytt EKonomiSTöd och är ett ekonomiadministrativt projekt som omfattar hela universitetet.

- GU:s nya IT-stöd heter Agresso och har funktioner för huvudbok, kundreskontra med fakturering, leverantörreskontra samt anläggningar.
- Agresso ersätter Horisonten, driftstart sker måndagen den 3 april.
- NEKST-projektet omfattar totalt 6 delprojekt.
- Under hösten 2006 införs lösning för elektronisk hantering av leverantörfakturer.
- Under 2006 kommer också handkassar att ersättas med inköpskort och nya rutiner för inköp kommer att införas.

Mer information finns på: <http://www.it.gu.se/projekt/nekst/default.html>

Nytt kommersiellt förslag överges

Sigillet renodlas och förnyas

Planerna på att enbart utgå från bokstäverna GU som logotyp har nu övergetts.

Enligt en extern undersökning ger detta ett alltför industriellt intryck.

Nu prövas olika förslag som alla utgår från det gamla sigillet fast i mer renodlad form.

UNDER HÖSTEN har Rådet för identitets- och imagefrågor lagt ner mycket tid och arbete på att testa ett förslag till logotyp baserad på bokstäverna GU. Bland annat har konsulten Mats Wiberg gjort en ännu inte offentlig varumärkesanalys som GU Journalen har tagit del av.

Undersökningen omfattade djupintervjuer med trettio personer som var indelade i tre grupper: studenter, anställda och allmänhet. De fick bland annat värdera olika logotyper, förutom det nya förslaget även GU:s nuvarande samt Lunds och Stockholms universitets, utifrån ett antal nyckelord som kvalitet, seriositet, modernitet och så vidare.

Resultatet kom som en överraskning för Lennart Weibull.

– Det visade sig att samtliga universitetssigill signalerade kvalitet och akademisk tradition. Det nya GU-märket däremot hamnade högt när det gäller modernitet men mycket lågt när det gäller kvalitet.

ENLIGT UNDERSÖKNINGEN passade märket in i en värld karakteriserad av effektivitet, produktivitet, trendighet och en kommersiell syn, närmast av industriell karaktär.

– Det passar inte så bra in i vår profil där kvalitet och obundenhet i forskning och utbildning betonas.

Utöver denna undersökning har också tre erkända designers fått lämna detaljerade synpunkter på den grafiska utformningen. Det var en blandad bild som gavs men framför allt Björn Kusoffskys utlåtande var klart negativt. Hans slutsats var att trovärdigheten försvagas med denna nya logotyp.

Förslaget att byta ut sigillet mot en ny symbol har dessutom väckt debatt i GU Journalen där bland andra Sture Allén, Jan Ling och Birgitta Skarin Frykman ifrågasatt skälen.

Och överraskande nog är motståndet mot det nya GU-märket inte bara stort bland äldre professorer, utan även bland studenterna, som vill ha sigill på sina examensbevis.

– Vi har i huvudsak fått positivt gensvar bland dekaner och prefekter vid olika presentationer. Men de starka negativa reaktionerna kanske också beror på att vi inte redovisat de olika förslagen på ett så öppet sätt. Fast vi har

GÖTEBORGS UNIVERSITET

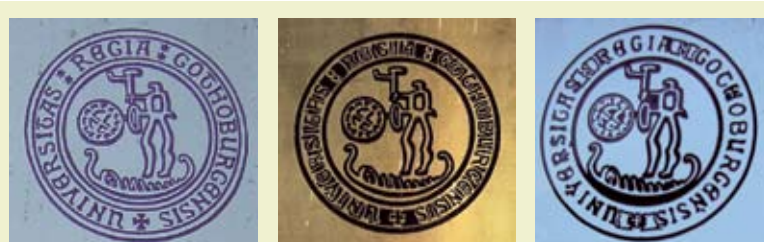

GÖTEBORGS UNIVERSITET

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Ovan. De tre förslagen på ny logotyp. Översta förslaget ratades eftersom det ansågs för industriellt. Förslaget i mitten har en text med kunglig anknytning och är inte längre aktuellt. Längst ner finns förslaget som omarbetats mest med utgångspunkt från det ursprungliga sigillet.

Göteborgs universitets sigill har ingen bevarad förlaga och har genom åren modifierats. Här visas några av de varianter som används inom universitetet.

hela tiden arbetat parallellt med olika spår, berättar Lennart Weibull. Det som ytterligare talar för en restaurering av sigillet är att förändringarna kan göras successivt medan en helt ny logotyp skulle ha kostat miljontals kronor att lansera. Det är inget vi kan riskera. Nu lägger vi GU-märket åt sidan och går vi vidare med att restaurera det nuvarande sigillet så att det blir tydligare och lättare att använda.

DET ÄR FORMGIVAREN Eva Engstrand, lektor vid HDK, som fortsätter arbetet. Problemet är att sigillet idag finns i fem, sex olika varianter. Det är också otydligt i liten storlek och tekniskt svårt att använda, framför allt på webben.

– Dagens sigill framträder i en flora av olika skepnader, förklarar Eva Engstrand. Och efter att ha närstuderat det nuvarande sigillet är det uppenbart att det inte finns någon originalform att gå tillbaka till, alltså inget facit på hur det egentligen ska se ut. Ingen vet hur Nils Wedel, som skapade sigillet, hade tänkt sig det eftersom det inte verkar finnas några originalteckningar. Det kan mycket väl vara så att han bara gjorde en skiss och sedan tog olika hantverkare vid och tolkade efter eget huvud. Hur som helst försöker jag med det underlag som finns att hitta en estetiskt tilltalande form som uppfyller kraven på tydlighet och hantverklighet.

En annan fråga som diskuteras är om språket på sigillet ska vara latin eller svenska, vilket i sin tur har att göra med vilken profil universitetet vill ha.

– UNIVERSITAS REGIA GOTHENBURGENSIS, som nu står på sigillet, stämmer inte längre och ger fel associationer, menar Lennart Weibull. Det var länge sedan kunglig maj:t upphörde i detta sammanhang. Vi har en lång process framför oss. Eftersom det handlar om vår profil är det viktigt att det får ta tid och att arbetet diskuteras öppet.

fakta

GU:s sigill

GU:s nuvarande sigill skapades 1954 av Nils Wedel då Göteborgs Högskola tillsammans med Medicinska högskolan blev Göteborgs universitet. Det fanns ett behov av att markera övergången till universitet genom att skapa egna symboler och insignier, som sigill, rektorskedja och spior. I valet av motiv sökte man sig till den västsvenska kulturkretsen och dess traditioner, bland annat hällristningarna i Tanum. En allmän uppfattning var nämligen att det nya universitetet inte bara var Göteborgs utan hela Västsveriges universitet.

Flera flyttplaner för institut

◆ **Grundtviginstitutet** har fått tre erbjudanden om flytt. Förutom institutet för pedagogik finns även förslag om att ingå i Jonsereds herrgård och Konstnärliga fakulteten.

I förra numret av GU Journalen berättade vi om planerna att flytta Grundtviginstitutet till institutionen för pedagogik. Från flera håll kom protester mot att lägga institutet under en enskild fakultet då man beförde att arbetet med ett jämlikt universitet skulle mista den centrala platsen under gemensamma förvaltningen.

Veckan innan Ingrid Lomfors slutade som föreståndare för Grundtviginstitutet för tjänsten som chef på Stadsmuseet fanns tre alternativ för en flytt.

– Det var fler som nappade på tankegångarna om flytten. Konstnärliga fakulteten gjorde en miniundersökning för att se om det gick att härbärgera institutet. Och även Jonsereds herrgård ska undersöka om Grundtviginstitutet kan stanna inom centrala förvaltningen, säger Ingrid Lomfors.

Bollen ligger fortfarande hos rektor, men Ingrid Lomfors tror att styrelsens protester mot att hamna under en fakultet har betydelse:

– Styrelsen består av externa representanter som också är med och finansierar institutet. Det är inte styrelsen som beslutar, men nu finns fler alternativ att ta ställning utifrån.

CUL får tio nya doktorander i höst

◆ **Centrum för utbildningsvetenskap** och lärarforskning, CUL, får förnyade medel att ta emot ytterligare tio doktorander. De nya doktoranderna kan starta redan i höst och dessutom väntas kommunerna i regionen också finansiera fler doktorandtjänster. Forskarskolan i utbildningsvetenskap, som startade förra året, har ett mångvetenskapligt tema. För närvarande finns 27 doktorander på CUL. Samarbetet med kommunerna syftar till att minska glappet mellan forskning och skola och på så sätt höja läraryrkets status.

– Och det finns ett stort intresse från kommunerna att satsa på forskning för lärarna, säger Mikael Alexandersson, föreståndare för CUL.

Ny chef för IT-universitetet

◆ **Att bli världsledande** inom något centralt område för näringslivet. Det är Jan Smiths mål för IT-universitetet när han nu tar över som chef. Jan Smith är professor i datalogi och har arbetat som prefekt för institutionen för data- och informationsteknik på Chalmers. Han tar över efter Philip Brenner, som nu går i pension. IT-universitetet startade 2001 på Lindholmen som ett samarbete mellan Göteborgs universitet och Chalmers.

Jan Smith

Upplösning av humanistisk institution

Klassiska institutionen har splittrats i ett slag utan diskussion i fakultetsnämnden. Samarbetssvårigheter ligger bakom upplösningen, men även om uppdelningen är av godo är studeranderepresentanterna tveksamma till beslutsgången i nämnden.

– **JAG ÄR FÖRVÄNAD** över att beslutet togs utan att man först har informerat om det i nämnden, säger Magnus Gunnarsson, som är representant för doktoranderna i fakultetsnämnden och som reserverade sig mot beslutet om upplösningen.

Beslutet om att lägga ner klassiska institutionen innebär bland annat att kurserna i latin och grekiska förläggs till religionsvetenskapliga institutionen och antikens kultur och samhällsliv ham-

nar under arkeologi. Christer Ahlberger, dekanus vid Humanistiska fakultetsnämnden, anser att flytten har gått smidigt:

– De inblandade på religionsvetenskap verkar nöjda, säger Christer Ahlberger.

Enligt Magnus Gunnarsson är det samarbetssvårigheter som ligger bakom upplösningen och han är i grund och botten positiv till förändringarna för att lösa problemen, men anser att informationen varit bristfällig. Christer Ahlberger bekräftar att det funnits arbetsmiljöproblem:

– Det var en jobbig arbetsmiljö och som dekan var jag tvungen att göra något åt det. Arbetsmiljön är min första prioritet. Att lösa upp institutionen var den

mest rationella lösningen på de arbetsmiljöproblem som fanns. Det blev en väldigt lyckad lösning.

Han påpekar också att universitetet jobbar mot färre institutioner eftersom det inte är hållbart att en del prefekter har budgetar om 50 miljoner kronor medan andra har 2 miljoner kronor. Men han håller med om att beslutet togs hastigt:

– Studenterna har informerats vid möten under hösten, men jag kan hålla med om att de borde ha fått bättre information. Förändringen innebär dock inte särskilt mycket för dem, de har samma lärare, samma lokaler och läser på samma sätt som tidigare.

Viveca Bladh

Aktivt miljöarbete lönar sig

Göteborgs universitet har genom ett ambitiöst miljöarbete tilldelats två diplomeringar, ISO 14001 och Emas, vilket troligen placerar GU på en förstaplats i Europa – och därmed i världen.

HELA UNIVERSITETET har nu nått högt ställda miljömål och blivit miljöcertifierat i två kategorier: den internationella ISO-standard 14001 och den europeiska miljöklassen Emas.

– Vi är en förebild för många universitet. I Sverige är det bara vi och högskolorna i Mälardalen och Gävle som är miljöcertifierade enligt ISO 14001. Men vi är det enda universitet i Europa – som jag känner till – som är godkänt enligt både ISO och Emas, säger miljöchef Eddi Omcren.

EMAS BYGGER PÅ ISO 14001 och är ett kommunikationsverktyg för företag och organisationer som blivit godkända för miljöarbetet. De två verktygen är i stort sett identiska, men den viktiga skillnaden är att Emas ställer krav på uppföljning och offentlig redovisning av miljöresultat (som ska vara på både svenska och engelska).

Att GU har kommit så långt i miljöarbetet förklarar Eddi Omcren med att ledningen tidigt tog initiativ till att införa ett miljöledningssystem vid hela universitetet. Arbetet började redan 1998 men kom igång ordentligt i början av 2000. Resurser avsattes för en central miljöenhet, som ligger vid Göteborgs Miljövetenskapliga centrum, och en omfattande utbildningsinsats drogs igång.

– Vi bestämde oss tidigt för att jobba med ISO 14001 för att det inte skulle vara olika system på GU. Den centrala styrningen har underlättat väldigt mycket. Dessutom finns det många engagerade människor här på GU som är intresserade av miljöfrågor och framstående miljöforskning i Göteborg.

Alla fakulteter har anställt miljösamordnare, inventerat verksamheten, satt upp egna mål, gjort revisioner och genomfört miljöförbättrande åtgärder.

– **ALLA HAR JOBBAT** systematiskt med dessa frågor, inom forskning, utbildning och i samverkan med omgivande samhället. Dessutom har vi utbildat nästan all personal i miljötankande.

– Jordmånen här har varit god eftersom vi har flera miljövetenskapliga program och Sveriges ledande miljöforskning. Vi har lyckats förankra och bygga upp miljöarbetet så att det inte står och faller med en person, menar Eddi Omcren.

Att GU även har valt Emas-märkningen innebär att miljömålen ska vara offentliga och mätbara. Ackrediteringen gäller i tre år framåt. För diplomeringen betalar GU en summa pengar, men då ingår uppföljande revisioner.

– **BRYTER MAN MOT LAGEN** blir man av med ackrediteringen. Exempelvis om det händer en olycka och vi inte rapporterar det till miljöförvaltningen, då kan vi bli av med ackrediteringen. Att bli certifierade är ett åtagande som vi måste värda. Det innebär inte att vi kan andas ut, utan det är

nu jobbet börjar, konstaterar Eddi Omcren.

För att verkligen försäkra att alla fakulteter lever upp till miljömålen kommer miljörevisioner att genomföras under de närmaste åren.

Lever vi upp till alla miljömål?

– Ja, i stort sett. Vissa mål har vi klarat av, framför allt har vi bra koll på det farliga avfallet och gjort mycket inom kemikaliehanteringen. Men vi har inte nått alla mål.

Allan Eriksson

Eddi Omcren

fakta

Miljöenheten vid Göteborgs universitet, "the Green Team", ligger under Göteborgs Miljövetenskapliga Centrum (GMV), som är Göteborgs universitets och Chalmers samarbete om forskning och utbildning i miljöfrågor som hållbar utveckling. Här finns också mer information om ackrediteringen.

Läs mer på: www.miljo.chalmers.se

Vem är världsbäst på forskning?

GU hamnar på plats nummer 190 när The Times Higher Education Supplement rankar världens universitet. På den så kallade Shanghailistan hamnar GU inom området 153–201. Mer information om hur universitet rankas kan man få i rapporten *Världsmästerskap i vetenskap?* som nu finns på nätet.

DET ÄR MATS CAVALLIN, biträddande överbibliotekarie vid UB, och

Sverker Lindblad, professor vid Utbildningsvetenskapliga fakulteten, som skrivit rapporten.

Det finns flera problem med att försöka arrangera världsmästerskap i forskning, förklarar författarna. Bland annat dominerar universitet från engelskspråkiga länder, främst USA, medan universitet från länder där man talar tyska, franska, spanska eller ryska missgynnas. Det finns också en bristande stabilitet i jämförelserna.

– Det verkar också orimligt att de variationer som finns över tid och mellan rankinglistor ska svara mot verkliga svängningar i universitetens vetenskapliga kvalitet, menar författarna.

Dessutom är det främst artiklar publicerade i vetenskapliga tidskrifter som räknas. Monografier och böcker har liten betydelse när det gäller ranking. Detta innebär att matematik, naturvetenskap, medicin och teknik gynnas medan humaniora, samhälls- och

utbildningsvetenskap samt konstnärlig verksamhet missgynnas.

Stora universitet utanför den anglosaxiska kulturkretsen med ett brett ämnesurval inom många fakultetsområden missgynnas i förhållande till universitet med ett smalare ämnesurval koncentrerat till naturvetenskap och tekniska områden.

För den som vill veta mer finns rapporten på: www3.gu.se/rapporter

Se även artikel i GU Journalen 5-05.

Odontologerna toppar rankinglista

Odontologiska institutionen vid Göteborgs universitet hamnar på andra plats på en nyligen presenterad rankinglista över odontologiska lärosäten i hela världen.

– **NÄR GU SOM HELHET** rankas brukar vi inte komma så högt, vilket bland annat beror på svårigheter att värna spetskompetens, dels genom vår stora bredd, dels genom senare års spridning av den svenska högskolan, menar Jan Olsson, prefekt på odontologiska institutionen. Men när mindre enheter rankas visar det sig att vi inom vissa områden har forskning i världsklass.

Det är Centre for Science and Technology Studies i Schweiz som gjort studien som bygger på antal vetenskapliga artiklar publicerade i högt rankade tidskrifter under perioden 1998–2002.

På första plats hamnar University

Jan Olsson

of North Carolina at Chapel Hill. Men sedan kommer alltså Göteborgs universitet, följt av fyra amerikanska universitet. Ytterligare två svenska lärosäten hamnar i toppen, Karolinska Institutet på nionde plats och Lunds universitet på tolfte plats.

– Vi har verkligen anledning att glädja oss, säger Jan Olsson. Vi är lite för dåliga på att våga erkänna att vi är bra.

Men om man hamnar så här högt på en internationell rankinglista måste det betyda något, även om den förstas kan ifrågasättas.

Odontologiska institutionen, som fyller 40 år nästa år, grundar sitt världsrykte på flera kända forskare, som Jan Lindhe, Bo Krasse, Gunnar E Carlsson, Birgit Thilander och Gunnar Bergenholtz. Dessa och andra byggde upp en stark forskningstradition som fortfarande lever. Samverkan med den Medicinska fakulteten har också betytt mycket.

Utvecklingen av titaniimplantaten tillsammans med Per-Ingvar Brånemark är ett exempel. Implantat och biomaterial är fortfarande ett av odontologiska institutionens starkaste forskningsområden. Ett annat starkt område är tandvårdsrädsla.

– Ytterligare ett tecken på att odontologiska institutionen är framstående är att två stora världskongresser för

odontologer förlagts till Göteborg. Det handlar dels om Fédération Dentaire Internationale som hade sin världskongress här 1993. Det var en konferens för praktiserande kliniker och den första riktigt stora konferensen i Svenska Mässans nybyggda kongresshus med över 10 000 delegater från hela världen.

Den andra stora konferensen hölls 2003 då IADR, International Association for Dental Research, förlade sin världskongress om forskning till Göteborg.

– Göteborg är en av få städer i världen som haft båda konferenserna, vilket är ett tecken på att vi internationellt sett uppfattas som mycket framstående, förklarar Jan Olsson.

Trots sina stora framgångar befinner sig odontologiska institutionen i en mycket tuff ekonomisk situation som man försöker förbättra genom ökat internationellt samarbete.

Strategisk plan för universitetet

Verksamhetsplanen ska ersättas av en övergripande strategisk plan för 2007–2010.

Det berättar prorektor Margareta Wallin Peterson som är ordförande för den arbetsgrupp som ska utarbeta planen.

– **EN STRATEGISK PLAN** är mycket mer övergripande än en verksamhetsplan, vi går inte in på detaljer, förklarar Margareta Wallin Peterson. Det handlar om att fastställa konkreta mål för universitetet som ska vara realistiska och uppföljningsbara. Om vi exempelvis bestämmer att vi ska öka inom något område ska det också gå att följa upp om detta mål verkligen uppnåtts. Den strate-

giska planen ska revideras varje år, och självklart vara kopplad till planerings- och budgetarbete.

Det är en liknande plan vid Oslo universitet som är förebild för gruppens arbete som sker i samverkan med lednings- och dekanrådet.

– En poäng med den strategiska planen är att alla fakulteter inte nödvändigtvis måste göra samma sak eller genomföra förändringar samtidigt. Varje år ska ledningen för Göteborgs universitet träffa fakulteterna och Universitetsbiblioteket för en dialog som ska leda fram till ett verksamhetsuppdrag. Vi ska också arbeta för mer samverkan över fakultetsgränserna. Ett exempel kan vara de nya masterut-

bildningarna där utbildning i ledarskap skulle kunna innebära ett samarbete mellan exempelvis Handelshögskolan och psykologiska institutionen. Än så länge pågår mycket öppna diskussioner om vad den strategiska planen ska innehålla, men att satsningar på forskning är prioriterat är vi överens om. I april eller troligen juni är det meningen att vi ska lägga fram planen för styrelsen. Innan dess ska vi göra besök på fakulteterna och biblioteket, diskutera med gemensamma förvaltningen och facken, ha ytterligare ett dekanråd och ha en hearing i Vasaparken.

Dokumentet ska vara kort och koncist, betonar Margareta Wallin Peterson.

– Den strategiska planen blir på

omkring tjugo sidor, inte mer. Jag hoppas också att vi gör ett dokument som är estetiskt tilltalande som speglar att vi som enda universitet i Sverige har en konstnärlig fakultet.

Margareta Wallin Peterson

Tveksam nytta med studentavgifter

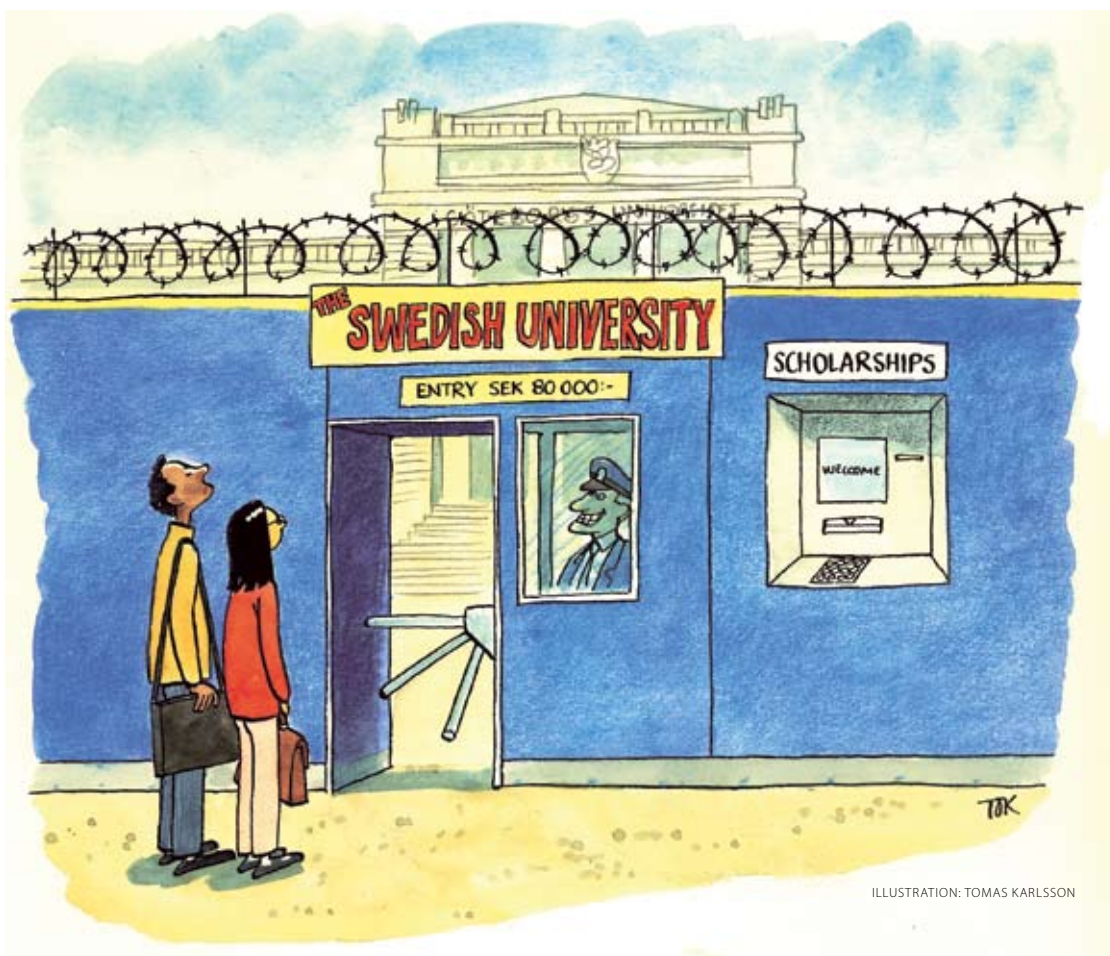

ILLUSTRATION: TOMAS KARLSSON

Inför avgifter för utländska studenter, så kallade free movers.

Det föreslår generaldirektör Erland Ringborg i en nyligen presenterad utredning.

Är detta första steget mot avgifter även för svenska studenter och är det verkligen värt allt merarbete? var några kommentarer som mötte utredaren när han presenterade sitt förslag vid ett seminarium i Vasaparken.

DET ÄR INTE FÖRSTA GÅNGEN avgifter för utländska studenter utreds. Förra gången var för fem år sedan då utredningen Advantage Sweden presenterades. Då var intresset svalt. Men sedan dess har tiderna förändrats.

– Det jag tänker presentera är en typisk svensk utredning som alla kommer att vara missnöjda med, förklarade Erland Ringborg, generaldirektör för Svenska institutet, som fått regeringens uppdrag att utreda studieavgifter i högskolan. Å ena sidan finns en princip om avgiftsfrihet för studenter, något som kommer att upphöjas till lag när det gäller studenter inom EES-området. Å andra sidan, om vi vill öka internationaliseringen och ta emot fler utländska studenter, kan det inte vara rätt att svenska skattebetalare ska stå

för kostnaden. Det är heller inte bra att de utländska studenterna konkurrerar med de svenska om utbildningsplatser. Alltså bör avgifter införas, men kanske inte i den grad som de som anser att den svenska högskolan ska göras till en exportindustri skulle önska.

Utgångspunkten för utredningen är att den avgift dessa studenter ska betala täcker alla lärosätets kostnader. Men det är inte så enkelt att veta vad det innebär.

– Å ena sidan ska universitetet inte subventionera utländska studenter. Å andra sidan ska de utländska studenterna inte finansiera något annat än just sina studier. Man måste alltså ha två administrativa system för de olika kategorierna studenter och det blir det enskilda lärosätets uppgift att besluta hur det ska gå till.

MEN OM FULL KOSTNADSTÄCKNING ska gälla kommer det att bli dyrt att studera i Sverige, mycket dyrt.

– Den genomsnittliga prislappen för studier i Sverige är cirka 70 000 kronor per läsår. Om man lägger till 15 procent för högskolans kringkostnader blir priset cirka 80 000 kronor. Självklart varierar summan beroende på vilken utbildning det handlar om och vilket lärosäte det gäller.

»Det jag tänker presentera är en typisk svensk utredning som alla kommer att vara missnöjda med«

ERLAND RINGBORG
GENERALDIREKTÖR FÖR SVENSKA INSTITUTET

Frågan är hur pass intresserade studenter från andra delar av världen är av att studera i Sverige till betydligt högre kostnad än i de flesta andra länder.

– Någon sorts satsning på stipendier för dessa studenter måste till, menade Erland Ringborg. Dessutom måste avgifter ingå i en större strategi där både enskilda utbildningar och Sverige som utbildningsnation marknadsförs på ett tydligare sätt än nu.

Enligt förslaget ska avgifter införas på grund- och avancerad nivå, däremot inte på forskarnivå.

– Dels finansieras forskningen till stor del av externa medel. Dels har de flesta doktorander en doktorandanställning vilket innebär att de får ersättning från högskolan för att gå forskarutbildning. Man kan inte både ta betalt och ge betalt för samma sak.

Caroline Öhman, vice ordförande för GUS, menade att studentavgifter kommer att innebära att bara studenter med tjocka plånböcker får möjlighet att studera i Sverige.

– Avgifter för utländska studenter kan också vara första steget mot avgifter även för svenska studenter, menade hon.

David Turner, dekan vid Naturvetenskapliga fakulteten, menade att det är just detta som skett i Storbritannien.

– **PÅ 1970-TALET** fanns inga avgifter, under 1980-talet kom avgifter för utländska studenter och nu betalar alla studenter vid brittiska universitet avgifter som kan uppgå till 3 000 pund per läsår. Man kan också fråga sig hur stort problemet med free movers egentligen är? Om det finns cirka 2 000 sådana studenter i hela Sverige bör det finnas omkring 200 vid GU. Det är en halv procent av våra studenter, är det verkligen värt allt det extra arbete ett särskilt system för just dessa studenter skulle innebära?

Philip Brenner, professor vid IT-universitetet, påpekade att de studenter som måste betala kommer att kräva mer, exempelvis när det gäller service.

– Och om vi ger bättre service till somliga studenter måste vi snart ge det även till alla andra. Man kan inte behandla studenterna hur olika som helst. Hur ska vi finansiera det?

PROREKTOR KERSTIN NORÉN menade att vi går mot ett system som liknar det som finns i övriga Europa där studenter som inte ingår i några avtal får betala för sin utbildning.

– Men vi kommer inte att tjäna något på avgifterna, det handlar bara om att få det hela att gå ihop. Så frågan är om svenska universitet verkligen vill ha det här? Kanske ska vi helt enkelt avstå från free movers och bara ta emot studenter som kommer från lärosäten som vi har utbytesavtal med? För utbytesavtal är bra på flera sätt, inte minst för att de kan gälla även utbyte av lärare. Det betyder mer för lärosätets kvalitet och internationaliseringsmöjligheter än om det kommer en och annan enskild student från ett utomeuropeiskt land.

Seminarier arrangerades av International Office. Utredningen finns på: <http://www.regeringen.se/sb/d/6293/a/57100>

Eva Lundgren

Ulf Dantanus är studierektor för Göteborgs universitets utbildningar i Brighton sedan trettio år. Han är en van inlinesåkare men är också bekant med engelska nationalsporten cricket. I bakgrunden på bilden skymtar de berömda vita kalkstensklipporna.

En livsuppgift

Utbildningen i Brighton fyller 30 år

TEXT Eva Lundgren | FOTO Hillevi Nagel

Han kom till England för första gången en söndagskväll i mars i början av sjuttioalet. Tor Lines båt slussades sakta in i Imminghams smutsiga hamn, det var rökigt, mörkt, regnigt och dystert som i en Dickensroman.

Ulf Dantanus kände sig genast som hemma.

BRIGHTON – en liten stad på den engelska sydkusten, knappt en timmes tågresa från London, ligger skyddat från otäcka vindar i the South Downs. Det officiella namnet är numera City of Brighton and Hove, sedan staden tillsammans med tvillingstaden Hove för några år sedan vann en tävling och avancerade från "town" till "city". I centrum finns the Royal Pavilion, en märklig byggnad som påminner om Taj Mahal och lät uppföras av George IV under den period av Storbritanniens historia som kallas the Regency. Utmed havet löper en flera kilometer lång strandpromenad där det vackra dagarna är fullt med folk som promenerar, barn som åker sparkcykel och en och annan som, liksom Ulf Dantanus, tagit på sig sina rollerblades.

– Vad heter det på svenska? Inlines? Hmm. Jag fick mina första rollerblades av min dotter och tänkte, varför inte försöka? Nu har jag blivit så van vid det att jag skulle känna mig sjuk om jag inte fick åka åtminstone en gång i veckan.

Ulf Dantanus har bott i Brighton i snart trettio år.

I sin skumpiga minibuss kör han runt för att visa både staden, med sina ståtliga hus från början av 1800-talet, och de vänliga omgivningarna. Strax utanför Brighton ligger exempelvis den lilla byn Rottingdean där Kipling skrev sina Just så-historier. Går man in i något av de gammaldags kaféerna kan man få Sussex cream tea. Förutom te i vackert engelskt porslin innebär det scones med smör, sylt eller honung, och en rejäl klick grädde på toppen.

– **TE SKA DRICKAS** ur riktiga tekoppar, det ska klirra om porslinet när man rör om med skeden, säger Ulf Dantanus.

Det är till Brighton ett femtiotal svenska studenter kommer varje år för att studera engelska i engelska institutionens lokaler vid Sussex University.

Universitetet ligger tio minuters bussresa från centrum, är grundat 1961, och anses som ett attraktivt och nyskapande lärosäte. Tvärvetenskap var viktigt redan från början, trots att det då knappast ens fanns som begrepp. Byggnaderna är låga, av rött tegel, och placerade så att de inte ska bryta för mycket mot det mjuka landskapet. Här finns gott om öppna ytor för studenterna att vara på, medicinarna har fått en ny byggnad och parkeringen är också nyanlagd, vilket inte alla är så förtjusta i.

Engelska institutionens rum finns i det hus som

kallas the Mantell Building. På expeditionen sitter Anita Bonner, som alla studenter tror kommer från Sverige, men det gör hon alltså inte.

– Utbildningarna i Brighton startade 1975. David Isitt, som då var studierektor för engelska institutionen vid Göteborgs universitet, hade tagit kontakt med Sussex University för ett samarbete om engelskakurser, berättar Ulf Dantanus. Snart förstod han att det behövdes någon på plats för att ta hand om studenterna och eftersom jag inte hade något annat för mig just då antog jag utmaningen. Jag hade egentligen inte tänkt stanna kvar så länge men nu har jag varit lärare här sedan 1977.

ATT VARA STUDIEREKTOR i Brighton innebär mycket mer än ett "9 till 5-jobb." För Ulf Dantanus har det blivit som ett kall att inte bara se till att studenterna får en bra akademisk utbildning utan att också vara ett socialt stöd och en hjälp om något skulle gå snett.

– Jag blir alltid förvånad över att det inte uppstår fler problem utan att det mesta flyter på så bra. Men ibland händer det saker och ting och då måste man kunna hjälpa till. Vi brukar rekommendera våra studenter att bo i engelsk familj eftersom det innebär att man lär sig så mycket om kulturen. Man får dela familjens vardag, äta deras mat, vänja sig vid dragiga enkelfönster och heltäckande mattor i badrummet.

University of Sussex: Den runda byggnaden är samlingslokal.

Studenterna lär sig hur det är att leva i en annan kultur, men de lär sig också att se på Sverige och sig själva med andra ögon. Det är inte samma person som kommer hit och som sedan reser hem igen.

Språket är en del av en människas personlighet, menar Ulf Dantanus. De svenska studenterna i Brighton umgås ofta med varandra och talar då svenska, men det tycker han egentligen inte är så fel.

– **ATT KASTAS IN I** en annan språklig miljö kan kännas ganska otryggt. Då kan det vara ett stöd att emellanåt få tala sitt modersmål även om man är här för att lära sig engelska. Men vi uppmuntrar naturligtvis studenterna att utsätta sig så mycket som möjligt för engelska språket i olika situationer.

En viktig del av kursen är de utflykter som görs varje termin, bland annat till Stratford-upon-Avon där man besöker Shakespeares hem och ser på någon av hans pjäser.

– Jag vill ge studenterna upplevelser som de aldrig kommer att glömma. Det är till och med så att vi har en money back guarantee på de här utflykterna. Om någon student efter tio år ringer och säger att man glömt Stratford, ja, då får han eller hon pengarna tillbaka. Det handlar om att ge personliga erfarenheter som ligger utöver det akademiska, unika upplevelser som berikar dem och som de inte hade kunnat få hemma i Sverige.

Varje termin startar Ulf Dantanus till Göteborg, dels för att besöka universitetet, men också för att träffa familjen i Sverige.

– Att ha två hemländer innebär att man ständigt lever med ett skärpt medvetande, säger Ulf Dantanus.

»Många kända författare, som Beckett och Pinter, har varit cricketentusiaster och våra studenter borde egentligen ha åtminstone en poäng i cricket, tycker jag, eftersom spelet säger en hel del om den engelska kulturen.«

Jag brukar prata mycket med mina studenter om det här, vad det egentligen betyder att vara svensk eller engelsman. Det finns exempelvis en massa namn och årtal som är betydelsefulla för svenskar medan helt andra namn och årtal är speciella för engelsmännen. "Ådalen" ger exempelvis vissa associationer för en svensk men inga alls för en engelsman. Ens kulturella identitet är å ena sidan en slump, något man råkar födas in i, å andra sidan är det en del av en själv, precis som språket, och något man ständigt bär med sig, vare sig man vill det eller inte. För mig som är uppvuxen i Sverige men har bott i England i snart trettio år betyder det här att jag alltid kommer att ha något av ett utanförperspektiv var jag än befinner mig. Men det känns enbart positivt.

FÖR ÄVEN OM Ulf Dantanus kan verka ganska brittisk – han inte bara föredrar te framför kaffe utan förstår sig också på cricket – så är han faktiskt född och uppvuxen i Sverige.

– Jag är född i Göta, ett samhälle som är så litet att om man råkar blinka när man åker förbi så missar man det. Om jag någonsin skulle skriva en självbiografi skulle den heta: Skyll på Schartau! För jag hade en puritansk far som ansåg att man inte skulle ligga och dra sig på morgonen, och det är från honom jag fått min starka arbetsmoral. Det puritanska arvet är både bra och dåligt, det innebär en enkelhet som är tilltalande men driver man det för långt kan det leda till oförmåga att glädja sig i tillvaron.

Efter gymnasiet i Trollhättan läste han franska, engelska och lingvistik vid Göteborgs universitet. Det

var engelskan som lockade mest, inte minst irländsk litteratur med stora diktare som Yeats och Joyce.

– Jag kände att jag nödvändigt måste åka till Irland för att uppleva kulturen, så 1975-1976 läste jag litteratur vid Trinity College i Dublin. Där hade jag den kände poeten Brendan Kennelly som professor. Jag lärde mig också lite iriska vilket var intressant eftersom detta språk påverkar det sätt irländare talar engelska på. För det finns egentligen inte ett engelskt språk, utan flera, beroende på i vilken del av världen språket talas.

DET VAR OCKSÅ VID Trinity College som Ulf Dantanus träffade Martha, som läste samma kurs som han, var skådespelerska från USA men hade irländska rötter. Hon blev så småningom hans hustru.

Och det var delvis på grund av att Martha inte ville flytta till Sverige som Ulf Dantanus stannade i Brighton.

– Det innebar att vi bodde någonstans mellan Sverige och USA och det kändes ganska bra för oss båda.

Under sina år i Brighton har Ulf Dantanus inte bara ägnat sig åt undervisning. Han har bland annat också översatt Strindbergs dramer för den lunchteater som Martha drev, innan hon senare fick jobb inom ett investeringsbolag. Han har till och med själv spelat med, bland annat som asaguden Tor i en barnpjäs.

– Min professor vid Trinity College, Brendan Kennelly, brukade säga, att vill man verkligen förstå något måste man pröva det själv. Och jag tror verkligen att jag fått större förståelse för dramatik genom att själv syssla lite grand med teater. Min avhandling handlade exempelvis om en nutida irländsk dramatiker, Brian Friel, som framför allt skriver om konflikten mellan engelsmän och

irländare. Han har förresten blivit vän till familjen och är till och med gudfar till ett av våra barn.

Något som Ulf Dantanus också prövat själv är att spela cricket.

– Det är inte så obegripligt som alla svenskar tror. Varje boll kan spelas på en mängd olika sätt och om man själv försöker spela förstår man bättre hur. Det skrivs en sådan mängd spännande reportage om cricketmatcher att de utgör en egen litterär genre i Storbritannien. Många kända författare, som Beckett och Pinter, har varit cricketentusiaster och våra studenter borde egentligen ha åtminstone en poäng i cricket, tycker jag, eftersom spelet säger en hel del om den engelska kulturen.

ETT SKÄL TILL ATT Ulf Dantanus kom att stanna i Brighton var barnen. Äldsta dottern Katherine föddes 1978 och sedan blev det ytterligare sex barn, ett vartannat år.

– Det var en väldigt jobbig tid när den minste var född och den äldsta ännu inte var så gammal, inte minst eftersom vi båda arbetade så mycket. Så här efteråt kan jag undra hur vi klarade av det. Det var fantastiskt förstås, men då, när jag var mitt uppe i det, hann jag nog inte känna efter. På något sätt lyckades vi packa ihop alla barnen i vår gamla minibus och göra saker tillsammans, bland annat besöka Sverige på sommaren. Barnen älskar Sverige, inte minst för att de blev så bortskämda när de var små, med Liseberg och olika äventyr varje dag. Men särskilt mycket svenska har de aldrig lärt sig, för dem är det engelska som gäller och de är mycket internationella på alla sätt. Eftersom Martha är katolik är barnen det också.

– Jag är med i katolska församlingen och ser kyrkan som en del av familjens gemenskap. Men trots det är jag fortfarande protestant och tar till exempel inte nattvarden, så på ett sätt står jag utanför. På engelska säger man att man kan agree to disagree och det kanske är där jag står. För mig har religiösa skillnader ingen betydelse, det handlar mest om härklyverier. Men tyvärr kan ju religion bli något farligt, som exempelvis på Nordirland.

KURSERNA I BRIGHTON har förändrats och utvecklats under de trettio år som gått sedan de en gång startade. Det beror bland annat på att studenterna förändrats, de kan inte lika mycket grammatik som förr men är å andra sidan säkrare när det gäller att uttrycka sig muntligt.

– En kul sak hände faktiskt alldeles nyligen. En av våra A-kursare kom fram och frågade om hon fick ta ett foto av mig för sina föräldrar. Det visade sig att hennes mor och far faktiskt träffades på A-kursen här 1979 och sedan gifte sig och fick barn som nu går kursen. Det får mig att känna mig lite gammal naturligtvis, men samtidigt är det ett fantastiskt roligt resultat av verksamheten här. När man har många barn och umgås med unga människor hela tiden kan man inte stagnera. Det går helt enkelt inte att sätta sig ner någon längre tid. The buck stops with me, det är jag som har ansvaret, detta är en livsuppgift för mig.

Fakta/ GU:s kurser i Brighton

Göteborgs universitets kurser vid University of Sussex har funnits sedan 1975. Man kan läsa på A- B-, C- och D-nivå, men de flesta av de cirka femtio studenter som varje år kommer till Brighton läser på A-nivån. Utbildningen är mycket framgångsrik med ett högt antal studenter som klarar av sina studier.

ULF DANTANUS

Yrke: Universitetslektor och studierektor vid engelska institutionens kurser vid University of Sussex

Född: 1947 i Göta, Lilla Edets kommun

Familj: Hustrun Martha, barnen Katherine, Alexander, Victoria, Antonia, James, Paul och Peter, en son, Johan, i ett tidigare äktenskap, tre barnbarn

Intressen: Litteratur, dramatik, opera, sport, särskilt cricket

Hovrätten avfärdar Gillbergs argument

Hovrätten godtar inte Gillbergs invändningar.

På punkt efter punkt underkänner hovrätten Gillbergs argument och menar att Gillbergs agerande uppsåtligt hindrat Kärfves och Elinders grundlagsskyddade rätt att ta del av handlingarna. Gunnar Svedberg fälls också för tjänstefel medan Arne Wittlöv frias. Hovrätten fastställer därmed tingsrättens domar från i våras.

DET VAR I JUNI 2005 som tingsrätten dömde rektor Gunnar Svedberg till 40 dagsböter för tjänstefel eftersom han inte följt kammarrättens domar om att låta Eva Kärfve och Leif Elinder ta del av det forskningsmaterial om adhd/damp som Christopher Gillberg och hans forskargrupp förfogade över. Även Christopher Gillberg dömdes för tjänstefel för att inte ha ställt handlingarna till förfogande för förflyttning och fick villkorlig dom och 50 dagsböter. Båda överklagade sina domar till hovrätten, men hovrätten har nu fastställt domarna.

Den friade domen som Arne Wittlöv fick i tingsrätten i våras hade överklagats av vice överåklagare Kerstin Skarp, som även överklagade Gunnar Svedbergs dom, men hovrätten fastställde även den domen.

HOVRÄTTEN ANSER ATT kammarrättens två första domar den 6 februari 2003 redan fastställde Eva Kärfves och Leif Elinders rätt att ta del av de begärda handlingarna och att de två senare domarna den 11 augusti 2003 avgjorde vilka förbehåll som skulle gälla i samband med att handlingarna lämnades ut. Domarna som föll i februari 2003 kan inte överklagas och universitetet kunde därför inte längre ha några synpunkter på om domstolens underlag var bristfälligt eller inte. Det enda universitetet kunde göra var att formulera de förbehåll som de ansåg krävdes. När även den domen fallit var saken

slutligt avgjord, och efter det har inte universitetet haft rätt att göra en förnyad prövning av Elinders och Kärfves rätt att ta del av handlingarna.

I HOVRÄTTENS DOM går det att läsa att det vid den tidpunkt som åtalet avser (efter den 1 september 2003 och fram till den 7 maj 2004), inte längre var sekretesslagstiftningen som skulle tolkas och tillämpas utan kammarrättens domar. Enligt tryckfrihetsförordningen ska sådana här ärenden handläggas snabbt, och universitetet klandras för att ha försvårat utlämnandet av handlingarna.

Hovrätten skriver vidare att forskningsmaterialet är universitetets egendom och därmed också allmän handling. Gillberg har under domstolsförhandlingarna i tingsrätten hävdade att hans uppfattning har varit att både Wittlöv och Svedberg har varit överens med honom om att materialet inte skulle lämnas ut, och att Svedberg inte har beordrat honom att lämna ut materialet. Han har också sagt att han inte har hindrat universitetet att hämta handlingarna och att de har funnits där för universitetet att hämta hela tiden.

HOVRÄTTEN ANSER DOCK att Svedberg har gjort klart för Gillberg att materialet måste lämnas ut, och att Gillberg var medveten om att han hade ansvaret för att göra materialet tillgängligt för Kärfve och Elinder. Gillberg var skyldig att ställa handlingarna till förfogande för förflyttning, skriver hovrätten i sin dom, och vidare att Gillbergs handlande har varit uppsåtligt och fått till följd att Kärfve och Elinder definitivt förvägrats en grundlagsskyddad och principiellt viktig rättighet. Hovrätten godtar inte Gillbergs invändning om att hans handlande har varit ursäktligt med hänsyn till Europakonventionen, eftersom regelverket som har varit aktuellt i detta fall uppfyller Europakonventionens krav

och kammarrätten i sina domar har slagit fast hur reglerna ska tolkas i detta speciella fall. Gillberg har som skäl för sitt handlande också framhållit att han riskerade åtal för brott mot tystnadsplikten om han lämnade ut handlingarna till Kärfve och Elinder, men hovrätten menar att kammarrätten redan hade avgjort den frågan och konstaterat att handlingarna kunde lämnas ut utan att det skulle medföra brott mot sekretesslagen. Det måste Gillberg ha förstått, menar hovrätten. Hovrätten avfärdar också Gillbergs invändningar om att svensk forskning skulle kunna hamna i vanrykte, och att benägenheten att delta i medicinska forskningsprojekt skulle minska om uppgifterna lämnades ut. Hovrätten menar att det exempelvis hade gått att avidentifiera materialet och på så sätt tillvarata forskningens intresse. Hovrätten anser att Gillbergs handlande inte har varit ursäktligt och att han underlåtit att iaktta vad som ålegat honom som tjänsteman med anledning av kammarrättens domar. "Brottet är allvarligt eftersom Christopher Gillberg uppsåtligt åsidosatt den grundlagsfästa offentlighetsprincipen."

NÄR DET GÄLLER Gunnar Svedberg så klandrar hovrätten honom för att han inte har anlitat universitetets interna expertis inom det egna kansliet. Hovrätten anser att han av "oaktsamhet har åsidosatt sina åligganden i tjänsten som rektor genom att inte tillse att handlingarna blev tillgängliga för utlämnade", och att det var fel av honom att upprätta nya förbehåll och tolkningar.

Att åtalet mot Wittlöv ogillas av hovrätten beror på att den anser att frågan om utlämnande av allmänna handlingar ska avgöras av rektor.

fakta

En långdragen tvist avgjord i hovrätten

Februari 2002

Docent Eva Kärfve, Lunds universitet, begär att få ta del av Christopher Gillbergs forskningsmaterial. Christopher Gillberg motsätter sig utlämnning med hänvisning till att det skulle vara att bryta den sekretess som han har lovat sina deltagare.

Våren 2002

Sahlgrenska akademien (SA) beslutar att inte lämna ut materialet. Eva Kärfve överklagar.

Sommaren 2002

Kammarrätten upphäver SA:s beslut med motiveringen att man inte prövat möjligheten att låta avidentifiera materialet eller formulera förbehåll så att sekretessen ändå respekteras. Under denna tid begär också barnläkare Leif Elinder att få ta del av materialet. Hans begäran avslås av GU med hänvisning till sekretessskyddet.

Februari 2003

Kammarrätten beslutar att Elinder och Kärfve ska få rätt att ta del av materialet efter det att GU fastställt förbehåll enligt sekretesslagen som skydd för deltagarnas integritet. Dessa domar är slutgiltiga och kan inte överklagas.

April 2003

Regeringsrätten avvisar Gillbergs och GU:s önskan att få resning.

GU formulerar ett antal förbehåll för att inskränka Elinders och Kärfves rätt att utnyttja uppgifterna och lämna dem vidare. Under våren förbereder universitetets ledning utlämnandet av materialet och ställer i ordning en lokal där materialet ska kunna läsas.

Sommaren 2003

GU får allvarlig kritik av JO för lång handläggningstid. Rektor meddelar Kärfve och Elinder att de omedelbart har rätt att ta del av de aktuella handlingarna med de förbehåll som ställts upp.

Augusti 2003

Gillberg informeras om att Kärfve och Elinder har rätt att omedelbart få ta del av handlingarna. Tidpunkten för transporten till den iordningsställda lokalen anges. Gillberg får veta att han är ansvarig för att göra materialet tillgängligt. Det är han inte beredd att göra, meddelar han rektor. När förvaltningschef Mårten Persson ska hämta materialet får han besked av controller Kerstin Lamberg att nycklarna till arkivskåpen inte kommer att lämnas ut. Hon har fått instruktioner av Gillberg att varken lämna ut nycklar eller handlingar, vilket heller inte görs.

Hösten 2003

Rektor meddelar att han för tillfället inte kommer att vidta ytterligare åtgärder men att han avser att föra Gillbergs vägran vidare till Statens ansvarsmynd.

Rektor har ett nytt möte med Gillberg. I ett e-postbrev, daterat den 4 december 2003, motsätter sig Gillberg ett överlämnande av materialet.

Kajsa Asklöf

Mångsidig kemist tar över UFL

Forts. fakta

December-januari 2004

JO inleder en förundersökning mot befattningshavare vid GU med anledning av att de inte har följt kammarrättens domar. I januari beslutar universitetsstyrelsen att ställa upp ett nytt förbehåll för Elinder och att meddela Kärfve att hon inte har rätt att ta del av materialet. Samtidigt går man inte vidare med en anmälan mot Gillberg för tjänstefel till Statens ansvarsnämnd, vilket annars är praxis.

Svedberg uppger att han ändrade sig efter att ha mött Gillbergs reaktion. Han berättar också att han har fått motta många samtal från medicinska forskare om att det skulle vara förödande för svensk forskning att lämna ut materialet.

Februari och maj 2004

Kärfve och Elinder överklagar GU:s beslut som i maj upphävs av kammarrätten. GU skickar en skrivelse med krav på utlämnande av materialet till Gillbergs avdelning, men den 9 maj meddelar tre medarbetare till Gillberg att forskningsmaterialet har förstörts i sin helhet.

Personalansvarsnämnden beslutar att lämna in en anmälan till åklagarmyndigheterna mot Carina Gillberg, Kerstin Lamberg och Peder Rasmussen som uppger att de har förstört materialet utan Gillbergs vetskap när han var bortrest.

Januari 2005

JO beslutar att åtala Svedberg, Wittlöv och Gillberg för att de inte har följt kammarrättens domar. Under förhandlingarna uppger Gillberg att han inte har fått några krav på att lämna ut nycklar eller att göra handlingarna tillgängliga och att ansvaret för att de skulle lämnas ut vilar på universitetets ledning. Han säger också att han inte har hindrat ledningen från att hämta handlingarna som han menar har funnits tillgängliga hela tiden.

Gunnar Svedberg anger bland annat att han har anmodat Gillberg att lämna ut materialet och att Gillberg svarat att han vägrade. Arne Wittlöv berättar att han vid ett laddat möte den 10 januari med Gillberg och Svedberg hört Gillberg säga att han inte tänkte lämna ut handlingarna.

November 2005

Carina Gillberg, Kerstin Lamberg och Peder Rasmussen åtalas för grovt undertryckande av urkund vilket kan ge fängelse mellan sex månader och fyra år, och för att ha gjort sig skyldiga till obstruktion mot domstolsförordnande. Förhandling ska hållas den 22 februari 2006.

Kajsa Asklöf

I våras såg det så mörkt ut för UFL att nämndens själva existens ifrågasattes.

Nu har fakulteten inte bara fått en ny organisation utan också sin förste dekan.

Han heter Roland Kjellander, kommer från institutionen för kemi, är pedagogisk pristagare och har dans som stort intresse. Pedagogik hör till det viktigaste som finns, anser han.

DET ÄR INGEN LÄTT UPPGIFT Roland Kjellander har fått.

– Universitetet är ett mångkulturellt samhälle där man har olika sätt att se på verksamheten beroende på vilket perspektiv man har. Läroutbildningarna handlar om samverkan där många goda krafter har velat göra på ett sätt medan andra goda krafter har haft bra skäl att göra annorlunda. Det gäller att lära sig respektera och förstå varandras perspektiv och det tar både tid och kraft. Men det är det vi ska ta itu med nu på ett nytt sätt. Det gemensamma uppdraget vi har, är att genomföra den nya läroutbildningen fullt ut.

Roland Kjellander är professor vid institutionen för kemi. Under 2004 blev han pedagogisk pristagare för sin förmåga att förklara termodynamik så att inte bara studenter utan också kollegor tycker att det är fängslande. Han har också stora kulturintressen: i ungdomen spelade han klarinett och i tjuugoårsåldern började han dansa, både klassisk balett och jazzdans.

– **NÄR JAG SENARE** var forskare i Australien lärde jag mig dansa skotska danser. Jag genomgick också en dansutbildning i Skottland. Och i elva år, fram tills helt nyligen, var jag dansledare i skotsk dans här i stan.

Att Roland Kjellander tycker att pedagogik är så viktigt beror bland annat på hans egna erfarenheter. Det var mycket tack vare en inspirerande mellanstadie lärarinna och en entusiastisk biologilärarinna som han, som den förste i sin släkt, tog studentexamen.

– Min pappa var tunnelbaneförare och mamma var affärsexpedit. Mina föräldrar har aldrig motarbetat mig men de har heller aldrig förstätt vad det innebär att studera. Ska du aldrig få något riktigt arbete? frågade till exempel min mamma mig när jag började doktorera.

Roland Kjellander har redan varit ledamot i UFL i ett och ett halvt år. Han har också suttit i GU:s styrelse under en period på 1990-talet och varit ledamot i Nationalkommittén för kemi, som har till uppgift att sprida förståelse för kemi i samhället.

– Bland annat anordnar vi fortbildningsdagar för kemilärare. Det är fantastiskt att få uppleva det sug efter kunskap som finns. Livslångt lärande och fort-

Roland Kjellander blir den förste dekanen på UFL.

bildning hör till områden universitetet borde prioritera mycket mer.

Naturvetenskap har just nu svårt att locka studenter, inte minst kemi.

– Allt är kemi, också människan själv, alltså borde detta vara intressant att lära sig mer om. Jag tror inte att ungdomar är så ointresserade egentligen, det gäller bara att sätta in naturvetenskapen i rätt sammanhang. Nu syns kemi mest i negativa kontexter i den allmänna debatten. Men vill man göra något åt exempelvis miljöförstörelsen måste man veta hur naturen fungerar.

NÄR ROLAND KJELLANDER gick i skolan hade läraryrket fortfarande ganska hög status. Så är det inte längre.

– Det innebär en jättefarlig utveckling! Skolan utgör basen för hela samhället. Och det är skolan som ska förse oss med nya studenter. Lektorsbefattningarna håller på att försvinna på gymnasiet och det tycker jag är sorgligt, inte minst med tanke på att vi ju vill bredda rekryteringen. När jag var gymnasist hade jag två kemilärare, en som var civilingenjör och en som var doktor i fysikalisk kemi. De blev roll-

modeller för mig, viktiga förebilder, det skulle många av dagens ungdomar också behöva.

Att bli dekan just nu när UFL står inför så många viktiga förändringar ser Roland Kjellander som en stor förmån. Tjänsten är på 60 procent, han kommer fortfarande att ha kvar en kurs på sin institution, övrig tid tänker han ägna åt forskning.

– **MIN FORSKNING ÄR** teoretisk och handlar om hur många växelverkande molekyler och partiklar betar sig i samverkan, då de ger upphov till många fenomen som partiklarna inte uppvisar var för sig. Man kan på det viset förstå egenskaper hos den materia som vi människor upplever och uppfattar, fast utgående från materiaens mikroskopiska beståndsdelar. De enskilda partiklarnas göranden och låtanden försvinner i kollektivets brus och ersätts av något annat. Säkert kan ett kollektivt samverkansperspektiv även vara nyttigt för mitt jobb som dekan för UFL.

Eva Lundgren

Överlevnadsstrategier i verkligheten del 1

TEXT Kajsa Asklöf | FOTO Scanpix

Planera för vila och återhämtning

Den som tror sig vara odödlig i arbetslivet bör tänka om. Ett drag som förenar många av dem som får diagnosen utbrändhetssyndrom är just det att de tror sig kunna över-skrida mänskliga gränser. Fallet från högeffektiv till ineffektiv kan ske plötsligt.

Feature **PETER WÄHRBORG**, sociolog, psykolog, läkare och forskare, har hört ett antal kompetenta personer berätta om hur de plötsligt en dag inte visste vilken av alla högarna på bordet de skulle börja med, hur telefonen fungerade eller vad arbetskamraterna hette. Och just de här neurokognitiva symtomen är något som forskare börjat intressera sig för mer. Närminnet fungerar inte som det ska, och det gör heller inte koncentration, uppmärksamhet eller exekutiva funktioner (som har med beslut och prioritering att göra).

– De kognitiva störningarna vid utmattningssyndrom liknar ibland dem vi ser vid depression, posttraumatiskt stressyndrom och schizofreni, säger Peter Währborg.

DET FINNS INGEN ANLEDNING till panik för den som är lite vanligt slarvig och glömer var nycklarna lades, eller namnet på den man just skakade hand med.

– Problemet med de kognitiva störningarna är att de blir så påträngande att man kan fortsätta att stå framför högarna en hel eftermiddag utan att veta var man ska börja. Insjuknandet är ofta ganska plötsligt och dramatiskt.

Familjen är ofta ett känsligt instru-

ment som långt tidigare har registrerat en tilltagande irritation och instabilitet hos den tappra arbetsmyran. Och frågar man om sömnen så kan det visa sig att det funnits en del krångel med den i form av insomningssvårigheter eller uppvaknanden under natten. Det kan också vara så att personen upplever att sömnbehovet har minskat. Man är så uppe i varv att det inte märks att kroppen behöver vila. Det finns också en mängd psykosomatiska symtom som huvudvärk och magont, men vilken form kroppens protester tar sig kan variera mycket mellan individer. Och det är inte ens alla som märker kroppens behov och kan ha svårt att till och med komma ihåg att gå på toaletten.

– Uppvarningsstress brukar övergå i uppgivenhetsstress. Lusten och motivationen för jobbet avtar och hur mycket man än sover är man fortfarande trött.

I det skedet brukar man sortera bort alla nöjen och bara inrikta sig på att sova och gå till jobbet. Familj och vänner försummas, liksom träning och hobbyer.

»När det sociala systemet inte fungerar tillfredsställande får det allvarliga konsekvenser för det psykologiska systemet som i sin tur påverkar det biologiska. Stress är ett sammanbrott i dessa strukturer och speciellt i de sociala.«

– En del blir deprimerade medan andra är så överjagskontrollerade att de inte tillåter sig att känna efter.

Sedan brukar de neurokognitiva symtomen sätta in. Den mentala funktionen påverkas så mycket att det blir svårt att utföra ett jobb, speciellt om det innefattar en viss skicklighet i hanterandet av relationer. Ännu är det ingen som vet om symtomen går tillbaka.

– Vi vet att nervceller inte nybildas om man lever under stress. Man har prövat att ge ECT behandling (elchock) och det stimulerar nybildningen av nervceller i hippocampus i hjärnan som har med minnet att göra.

DET SOM FORSKARNA nu frågar sig är varför schizofrena eller deprimerade människor har liknande neurokognitiva funktionsstörningar och om den gemensamma bakomliggande faktorn kan vara stresshormonet kortisol.

Peter Währborg tycker inte att det räcker att leta förklaringar inom individen till varför så många nu drabbas av utmattningssyndrom. Han saknar sociala förklaringar och lutar sig mot

systemteori när han säger att allt, även minsta nervcell, ingår i ett system, och att de olika systemen en människa utgörs av och befinner sig i påverkar varandra. Familjen är ett system, arbetsplatsen ett annat. Människans olika infrastrukturer – sociala, biologiska och psykologiska – befinner sig i en ständig samverkan med varandra. När det sociala systemet inte fungerar tillfredsställande får det allvarliga konsekvenser för det psykologiska systemet som i sin tur påverkar det biologiska. Stress är ett sammanbrott i dessa strukturer, speciellt i de sociala.

– Nu är utmattningssyndrom en folksjukdom och det innebär att det är något fel i den sociala strukturen som människor lever i. Då är det inte längre rimligt att tillskriva den enskilda individen ansvaret, och mena att hon har sig själv att skylla. Att kalla det för psykisk ohälsa tycker jag är fel.

PETER WÄHRBORG MENAR att det är den sociala strukturen i samhället som bjuder på så mycket motsättningar, otydlighet och konflikter att många människor reagerar med utmattningssyndrom. Att för-

klara det biologiskt utan att se till sociala och psykologiska faktorer räcker inte.

– Den moderna ohälsan har sprungit ikapp och förbi den medicinska kunskapsutvecklingen, men trots detta är det inget man undervisar om vid våra universitet. Vi måste förstå att det inte handlar om orsak och verkan utan om ömsesidig påverkan.

ÄVEN OM DET INTE går att ta bort alla stressfaktorer ur en människas liv så går det att förändra den sociala infrastrukturen så att den blir rimlig. Då är det helt avgörande att arbetslivet blir mer flexibelt, anser Peter Währborg, och hur det ska gå till är en politisk fråga.

– Människor kommer att byta jobb oftare och det kommer inte att vara självklart att man jobbar 100 procent. Könrollsfrågan är också viktig. Vi kan inte ha en arbetsmarknad som förfördelar ett kön. Idag är majoriteten av de långtidssjukskrivna kvinnor. Män och kvinnor måste få lika förutsättningar på arbetsmarknaden och lika möjligheter att ta ansvar för barnen.

En annan viktig åtgärd är att utbilda chefer i hur människor fungerar i grupp så att de blir mer kompetenta att leda grupper. Barn behöver också under hela sin uppväxt utbildas i relationskunskap, så att de får psykologisk kompetens för att hantera påfrestningar.

Även om den sociala strukturen behöver förändras så gäller det ändå för individen att hitta bemästringsstrategier i vardagen, menar Peter Währborg. Han är förvånad över hur pass mycket det ändå går att göra för människor med utmattningssyndrom, trots att tillståndet ofta beskrivs som svårbehandlat. En blandning av rådgivning, psykoterapi och medicinsk behandling där man tillsammans undersöker vad det var som orsakade problemet är vad som krävs. Patienterna får lära sig bemästringsstrategier och vad som är grönt, gult och rött kort i deras liv, och på så sätt läsa av och respektera de egna reaktionerna och situationerna som utlöser dem.

tips

Bemästringsstrategier kan minska stress

Även om samhällets sociala infrastruktur behöver förändras så att färre människor blir sjuka av stress är individen ändå tvungen att hantera sin situation här och nu. Coping är ett medvetet försvar för att hantera och tolka ångestladdade situationer och konflikter, och copingstrategier kan ses som ett sätt att bemästra att hantera en svår situation. Det är något vi gör för att upprätthålla vår självbild och inre känslomässiga balans vid påfrestningar. En del människor inriktar sig på att försöka undanröja själva hotet, medan andra förändrar sitt förhållningssätt eller värdering av den hotfulla situationen. Vilken copingstrategi vi väljer i en viss situation har betydelse för hur vi påverkas av den även fysiskt. Peter Währborg skriver i sin bok *Stress och den nya ohälsan* om hur vårt förhållande till tiden förorsakar ständiga konflikter inom oss. Det är inte bara den stressande situationen i sig som orsakar stress, utan även vårt sätt att uppfatta och hantera den. När vi hittar ett förhållningssätt, en så kallad copingstrategi, som känns sann för oss kan benägenheten att reagera med stress minska och då är risken för ohälsa mindre.

» När utmattningssyndrom har blivit en folksjukdom är det inte längre rimligt att tillskriva enskilda ansvaret, och tala om individens sårbarhet, säger Peter Währborg och menar att sociala strukturer kan göra människor sjuka. «

Peter Währborg har också ett vaccinationstips mot utbrändhet och det heter fysisk aktivitet.

Det kan räcka med så litet som 30 minuters rask promenad varje dag.

– Fysisk aktivitet och tid för återhämtning är helt grundläggande och ökar vår copingförmåga. Man får skapa strukturer för vederkvickning och vila och planera för det lika väl som man planerar för jobb och ansträngning ■

Häftiga diskussioner vid kaffebordet? Protester, debatter, kritik och beröm? Låt fler få veta vad du tycker. Dela med dig av dina åsikter. Men skriv kort och kärnfullt, runt 350–400 ord.

Uppge alltid namn och adress till redaktionen, men i tidningen får du gärna vara anonym eller skriva under pseudonym. GU Journalen – som omfattas av de pressetiska reglerna – får inte lämna ut ditt namn.

Redaktionen förbehåller sig rätten att korta insända manus. Manusstopp för nästa nummer är den 27 mars.

En ny logotyp för GU?

DE SOM ÄR ENGAGERADE i debatten kring en ny logotyp för GU kan kanske ta lärdom av en liknande process vid ett engelskt universitet. I mars 2004 lanserade University of Sussex i Brighton en ny visuell identitet. Den gamla officiella symbolen, som funnits sedan universitetets grundades 1961, byttes ut mot en rak och enkel bokstavskombination, ett hopsvetsat US, följt av universitets namn i klarskrift. Nu, nästan två år senare kan man mäta och utvärdera effekten av den nya logotypen.

Trots att det naturligtvis finns individer som fortfarande inte är övertygade, kan resultatet bara beskrivas som en stor succé. I slutet av 2005 vann universitetets design team i konkurrens med en mängd stora affärsföretag "The Design Business Association's Design Effectiveness Award." Detta är inte bara ett uttryck för den nya logotypens attraktiva utseende utan i första hand ett direkt resultat av dess effektivitet när det gäller att förnya och förstärka universitetets profil nationellt och internationellt. I februari 2005 hade antalet ansökningar till Sussex ökat med 22,7 procent och i maj uppgav UCAS, den nationella antagningsenheten för brittiska universitet, att antalet studenter som accepterat en plats på Sussex ökat med 29 procent jämfört med föregående år, mer än tre gånger det nationella genomsnittet på 8,9 procent. Ingen betvivlar sambandet mellan den nya logotypen och denna trend.

Det fanns till att börja med ett visst motstånd på Sussex mot att förlora den gamla etablerade logotypen. En "coat of arms" har den fördelen att den mer eller mindre automatiskt förknippas med en anrik historia. Symbolen var invand och bekant och hade en stark lokal förankring i de svalor (grevskapet Sussex) och den delfin (staden Brighton) som representeras i den centrala vapenskölden. Många tyckte att det nya förslaget var alltför enkelt och "modernt", att US i första hand associerade till United States, och att den nya slogan som skulle användas, till exempel. "Find out about US," "Discover US," "Study with US," bara repeterade en enda enkel idé som man snart skulle tröttna på.

Det fanns också komplikationer med den gamla symbolen. Den innehöll flera intrikata detaljer och för att vara visuellt effektivt måste den tryckas ganska stort (och helst i färg) för att dessa skulle framstå klart och tydligt. Även då var det inte helt uppenbart vad de olika symbolerna faktiskt stod för. Det fanns en devis, "Be still and know", som alltid retat gallefeber på radikala studenter som förstod det som ett auktoritärt direktiv från rektor eller universitetsledning. Väldigt få vet att det är ett bibelcitat från Psalm 46:10, "Be still and know that I am God." En av flera svenska versioner lyder: "Bliven stilla och besinnet att jag är

Gammligt sigill

US University of Sussex

Ny logotyp

Logotyp som används till examensbevis

Gud: hög varder jag bland hedningarna, hög på jorden." När man ser till dagens internationella utbildningsklimat och behovet av kulturell och religiös inklusivitet undrar man hur vapnet kom att vara så länge som det faktiskt gjort!

Den nya logotypen har givit Sussex ett nytt tilltalande ansikte utåt. Den syns på hemsidan, brevpapper och på andra officiella dokument. I ett fall har man dock kommit överens om en kompromiss. Från och med juli 2006 kommer de examensbevis som delas ut till studenterna att innehålla en kombination av den nya logotypen och den centrala vapenskölden från den gamla symbolen. I detta mer formella sammanhang har man alltså valt en sammankoppling av det traditionella och det nya.

GU:s nuvarande sigill uppvisar flera svårigheter och svagheter liknande de i den gamla Sussex-symbolen. I en cirkel runt hållristningsmotivet döljer sig (det går inte att se vad det står!) det latinska namnet för GU: "UNIVERSITAS REGIA GOTHOBURGENSIS" på ordagrann svenska "det göteborgska kungliga universitetet." Ingen kan betvivla latinets historiska roll i universitetens utveckling eller dess symboliska betydelse för vetenskapligt lärande i allmänhet, men dessa kvaliteter uttrycks mer elegant och med större relevans i GU:s devis "Tradita innovare, innovata tradere" ('att förnya den övertagna kunskapen och att överlämna den förnyade kunskapen'), som man möter i officiella sammanhang när man blir närmare bekant med universitetet. Om det latinska namnet är en så viktig del av sigillet borde det väl åtminstone vara klart synligt. Sedan är det naturligtvis också mycket oklart vilket värde en ärftlig och cyklade monarki har för dagens demokratiska universitet. Sigillet sänder ut oklara och motstridiga signaler. Hållristningsmotivet självt är tillta-

lande på ett vagt, allmänt sätt men samtidigt också kryptiskt och svårtolkat. Det må höra hemma på västkusten, men Tanum är faktiskt 135 kilometer från Göteborg och kanske en lämpligare symbol för den nya Högskolan Väst, men denna har istället valt en mindre lokaliserad och mer tidlös logotyp. Idén med en symbol för regionen är attraktiv men samtidigt begränsande, och ett stort svenskt universitet bör kanske idag se sig självt i ett vidare perspektiv i sin projicering utåt.

För att vara visuellt effektivt måste nuvarande sigill tryckas ganska stort, och det är inte ofta detta kan göras på brevpapper eller i andra sammanhang. Dess begränsade användbarhet som webbsymbol illustreras av det faktum att flera av universitetets fakulteter verkar ha valt att inte använda det på sina nuvarande webbsajter. GU:s nya hemsida har en liten och mycket oklar version av sigillet, men bara tre av fakulteternas hemsidor har kopierat detta. Man kan knappast klandra dem som valt att inte göra det: om en presumtiv student i Kina tittar på GU:s hemsida, vad ser den då i sigillet? Detta är faktiskt inte en fråga om att tekniskt förbättra webbversionen, det symboliserar sigillens olämplighet i dagens utbildningssamhälle. En logotyp som inte kan ses och förstås på ett enkelt, klart och tydligt sätt förlorar sin mening och sin relevans. I en image-orienterad värld kan en ny visuell identitet förnya och förstärka universitetets profil nationellt och internationellt. Detta innebär inte att man ger efter för marknads krafterna och försummar sina utbildnings- och forskningsideal utan bara att man anpassar sig efter de förhållanden och förutsättningar som styr den värld man lever i. Ett oföränderligt sigill kan kanske till och med ses som en symbol för ett oföränderligt universitet.

Göteborgs universitet har sitt ursprung i Göteborgs högskola från 1891, en liten exklusiv klubb bestående av 7 professorer och 21 studenter. Samtidigt var denna högskola början av en process som under nittonhundratalet gradvis ledde fram till dagens relativt öppna universitet. Grundandet av GU och sigillens tillkomst var ett steg på vägen, men GU 2006 är inte samma universitet som GU 1954. Denna utveckling och dagens universitet förtjänar, enligt GU:s egen devis, en förnyad logotyp, en okomplicerad och klar symbol för framtiden.

Ulf Dantanus

STUDIAREKTOR VID GU:S AVDELNING VID UNIVERSITY OF SUSSEX

Insamling till nödställda

DET ÄR POPULÄRT MED GALOR och insamlingar för att hjälpa människor i nöd. Att vår rektor tillhör världens nödställda kom dock som en överraskning för

oss som bevistade ett seminarium med Volvos VD. Då drog en före detta ledamot i universitetets styrelse igång en insamling för att bidra till de dagsböter rektor ådragit sig genom en fällande dom i både tingsrätt och hovrätt. Vi var många som tyckte att detta var pinsamt.

Anonym

Negativt uttalande

NÄR VI I SENASTE numret av GU Journalen läste om "Gästprofessorer utan akademiska meriter", så spärrades våra ögon upp när vi kom till era slutsatser där ni lyfter fram Bo Lindbergs åsikt – "numera forskar man på dagis och har seminarieverksamhet lite varstans". Vi uppfattar detta som ett negativt uttalande! Första delen av meningen kan tolkas på två olika sätt. Ett: att små barn forskar. Två: att det bedrivs forskning på dagis. Oavsett vilket han avser så speglar detta en attityd som man inte förväntar sig av akademiker på universitetet!

Begreppet forska har funnits långt innan vi hade akademisk forskning, och är det något barn gör så är det just att de forskar och utforskar sin omvärld, många gånger mer systematiskt än en akademisk forskare gör. Vill han lära er mer om detta så hänvisar vi till den alldeles utmärkte vetenskapliga monografin "The scientist in the crib" av forskarna Gopnic, Melzoff & Kuhl.

Om vi skall ta det andra perspektivet och tro att Linberg inte kunde hitta något mer osannolikt att forska om än dagis (som för övrigt i 30 år har hetat förskolan), så tycker vi att han borde göra ett studiebesök på institutionen för pedagogik och didaktik, enheten för barn- och ungdomsvetenskap i Mölndal, och lära sig en del om den omfattande och framgångsrika forskning som bedrivs där. En forskning som dessutom sannolikt satt större spår i den verksamhet som befräskas, än mycket annan forskning.

Vi vill emellertid också säga något om den andra halvan av hans uttalande – om att det nu bedrivs seminarieverksamhet, lite varstans. Seminarium är en form för diskussion och argumentation, och nog måste väl det få förekomma på många ställen i samhället. Självt var jag på ett väldigt intressant seminarium ute i en by i Gahna för några år sedan när en delegation från Göteborgs universitet mötte och diskuterade allt från infrastruktur till barnuppföstran och kvinnors situation i byn! Var seminariet utspelar sig kanske spelar mindre roll än vad innehållet och formen ger utrymme för.

Ingrid Pramling Samuelsson

PROFESSOR VID ENHETEN FÖR BARN- OCH UNGDOMSVETENSKAP

Replik: Mycket väsen för kort mening

DET VAR MYCKET VÄSEN för en kort mening i en telefonintervju! Jag vill för det första minnas att jag sade skolan, inte dagis. För det andra gällde min kommentar att barnen antas forska i skolan och innebar inget ifrågasättande av att man bedriver forskning om skolan (eller dagis); sådan forskning är naturligtvis legitim och hedervärd. Vad jag avsåg var att akademiska ord används utanför universitetssfären. Varför så sker är i och för sig intressant. Att man talar om forskning i småskolan må ha sin genomtänkta pedagogiska motivering, men det är nog också uttryck för en mer generell tendens som avspeglar en utsuddning av gränsen mellan akademien och samhället. Universitetens exklusivitet minskar samtidigt som olika verksamheter förhöjer sin status genom att lägga sig till med de kommunaliserade akademiska glosorna som ändå har kvar litet av sin glans.

Bo Lindberg

PROFESSOR I IDE- OCH LÄRDOMSHISTORIA

Replik: nr 6-05 Sunt med tvivel

ENLIGT KERSTIN LAMBERGS anklagelser "ad personam" är jag tydligen både en ful kuf och ett pucko. Detta öde delar tydligen alla som yttrar sig kritiskt om Gillberggruppen och dess aktiviteter. Eftersom dessa argument inte har med själva Gillbergsaffären att göra, utan uppenbart skall tjäna det välkända syftet att – i brist på ett dugligt försvar – "svärta ned" sina kritiker, får jag nog ta mig an även detta skamgrepp.

Jag skulle alltså enligt KL ha "stött Jürg Haider". Visst inte – läs texten igen! Däremot har jag på ett internationellt symposium i Schweiz satt min signatur under ett synnerligen vettigt och behövt dokument, liksom många andra meriterade EU-medborgare. Medan EU:s regeringar med olaga tvång (brytande mot både Internationell rätt och EU-rätt) försökte förmå att Österrike ogiltigförklara ett demokratiskt valresultat och ett beslut om regeringsbildning (med mer än 62 procent av landets röster), stödjer detta dokument – inte juristen dr Jörg Haider, utan – det österrikiska folkets självklara rättighet att välja den regering det vill ha. Jag står när som helst upp för dessa demokratiska principer.

Sedan förebrår KL mig att ha varit så "originell" att "grundlöst" ha ifrågasatt Prusiners nobelpris 1997 för sin "protein-only"-teori. Jag upprepar här mina skäl: Denna teori var (1) inte verkligen ny, utan från 1960-talet, (2) inte kläckt av Prusiner, utan av två britter (Griffith et al.) och (3) förmodligen felaktig. Den kommer en vacker dag att hamna i samma papperskorg för vetenskapliga villfarelser som t ex Nobelpriset till den portugisiska ministern Moniz för lobot-

omin eller det till en amerikansk fysiker, vars son senare upptäckte (utan att få priset) just det som fadern hade blivit belönad för. Eller minns att Lisa Meitner aldrig fick priset, utan hennes chef Otto Hahn, som hade svårt att förstå hennes upptäckt (atomklyvningen). Det finns gott om sådana floppar i Nobelprisets historia.

Att hysa tvivel hör till vetenskapens centrala bedrifter – jo, vi vet att kretsen kring KL har blivit känd för att inte ha tillgodogjort sig denna triviala sanning. Men så här är det: Det är min fulla rätt att hysa och yttra tvivel.

Eftersom det här inte finns utrymme för att bemöta Kerstin Lambers få verkliga argument i sak (för den intresserade finns ett utförligare svar, som tar upp dessa i samband med ett svar till Elias Eriksson, i GU Journalens nätupplaga), vill jag bara kort ta upp Kerstin Lambers upprop att betala in pengar till Gillbergs böter. Allmänna arvsfonden sponsrar både Gillbergs damp-forskning och intresseföreningen Attentions verksamhet. Döms Gillberg till böter för lagbrott/tjänstefel, så kommer dessa alltså indirekt att betalas av den läkemedelsindustri som säljer sina mediciner i samråd med en intresseförening, i vars styrelse även Gillbergs medarbetare ingår. Nog finns det skäl att fundera över hur våra forskningspengar används!

Michael Koch

DR MED, REGLÄK, EPIDEMIOLOG

Inget slut

JAG ÄR TACKSAM över att GU Journalen publicerade Leif Derneviks vänliga artikel om universitetets agerande mot mig (se nätupplagan). Som Dernevik skriver nekas jag, av universitetet och av Sahlgrenska akademien, sedan fem år att få återkomma i tjänst som professor efter tjänstledighet. I sitt genmäle hävdar rektor Gunnar Svedberg att skälet till min ofrivilliga ledighet är att jag har ingått ett avtal med universitetet med innebörden att jag ska förbli tjänstledig intill min pensionering.

Något sådant avtal existerar emellertid inte. Den enda skriftliga dokumentation som Svedberg kan åberopa till stöd för sitt påstående är att den blankett på vilken jag ansökte om ledighet har rutan "tills vidare" ifyllt med ett kryss.

Sanningen är att jag i februari 2000 begärde tjänstledigt för att temporärt utföra andra arbetsuppgifter. Av rektors genmäle får man intrycket att det var jag själv som insisterade på att aldrig få återkomma i tjänst. Jag överläter åt läsaren att bedöma sannolikhetsgraden i ett sådant påstående

Det finns anledning att begrunda varför universitetet motsatte sig min återkomst, när jag efter sju månaders ledighet ville återinträda i tjänst. Även om det hade funnits ett avtal om att jag skulle vara tjänstledig till pensionen hade det förstås varit universitetet obehaget att bortse från detta, och hälsa mig välkommen tillbaka, om man inte hade andra motiv att stänga mig ute.

Att det faktiskt fanns sådana motiv visas av att universitetet inför förhandlingarna i arbetsdomstolen (AD) 2002

bad ledande företrädare för Sahlgrenska akademien att vittna om olika tillkortakommanden hos mig, som man tycks ha ansett var av relevans för frågan om jag skulle få återkomma eller inte.

Det var, menar Svedberg, av omsorg om min framtida pension som person-avdelningen vid akademien rekommenderade mig att begära tjänstledigt. Trovärdigheten i detta argument urholkas dock av det faktum att stora delar av akademiansliets anställda vittnade mot mig i AD. Och i analogi med de aktuella händelserna vid Migrationsverket firade dessa vittnen domstolsutslaget med ett tårkalas på kansliet.

Under våren kommer tingsrätten i Göteborg att ta ställning till om jag har rätt till ersättning för det arbete jag utfört under min tid som ofrivilligt tjänstledig. Motpart är Göteborgs universitet. Den intellektuella radioskugga som numer tycks ha drabbat universitetet illustreras av den inlaga (daterad 10/10 2005) som rektorsämbetet inlämnat till rätten.

I inlagan försöker rektorsämbetet anföra skäl till varför jag inte skall få någon lön. Min vetenskapliga produktion under den påtvingade tjänstledigheten avfärdas – man medger visserligen att jag har skrivit vetenskapliga uppsatser, men tillägger:

"Universitetet känner dock inte till i vilken omfattning detta har skett, eller om författandet har skett av honom själv eller tillsammans med medförfattare."

Rektorsämbetet försöker alltså inför tingsrätten ifrågasätta min vetenskapliga aktivitet, eftersom jag har skrivit mina artiklar tillsammans med andra. Universitetets ledning tycks inte känna till att >90 procent av alla vetenskapliga

artiklar i medicinskt ämne har fler än en författare, och inte heller att det tar cirka 30 sekunder att få en förteckning över min vetenskapliga produktion med hjälp av databaser som finns tillgängliga på varje Internet-kopplad persondator (45 artiklar 2000 – 2005).

På sidan tre skärper rektorsämbetet tonen:

"När Lars Hamberger flyttades till rummet i Sahlgrenska Science Park tog han olovligen med sig den fax-apparat som tillhör Avdelningen för obstetrik och gynekologi, där Lars Hamberger är anställd. Detta gjordes för att han vid externa kontakter skulle kunna ge sken av att fortfarande vara i tjänst vid avdelningen."

Jag är alltså, menar rektorsämbetet i en i hög grad officiell skrivelse, en simpel faxtjuv som använder den stulna faxapparaten för att låtsas som om jag fortfarande vore i tjänst. Dessutom är rektorsämbetets beskyllning osann: fax-apparaten skickades till mig, från min tidigare avdelning, i en papplåda tillsammans med en del av mina övriga tillhörigheter. Andra privata tillhörigheter ex ett biobanksregister, flera manuskript och fyra för mig värdefulla privata tavlor behöll man av okända orsaker.

Lars Hamberger

FULLMAKTSPROFESSOR

Replik:

VAD LARS HAMBERGER anför är huvudsakligen sådant som omfattas av tvistemålet mellan honom och universitetet vid Göteborgs tingsrätt. Universitetet vill därför inte kommentera detta ytterligare, utan hänvisar till målet i tingsrätten.

Gunnar Svedberg

FORSKARUTBILDNINGSKURS

Etik i forskning 5 poäng

Sektionen för Hälsa och Samhälle vid Högskolan i Halmstad anordnar under höstterminen 2006 en forskarutbildningskurs om etik i forskningen, 5 poäng. Syftet med kursen är att öka medvetenheten om vilka etiska riktlinjer som bör gälla vid forskning på människor enligt nationella och internationella regelverk. Målet är också att stimulera en forskningsetisk debatt där deltagarna reflekterar över värdeaspekter i forskningen. Regionala forskningsetikkommittéernas arbete, hantering och offentliggörande av forskningsmaterial samt problematiken kring oredlighet i forskning kommer också att diskuteras.

Undervisningen sker i form av föreläsningar, seminarier och handledning av gruppuppgifter en dag per månad under hösten med start den 5 september. Examination sker genom skriftlig individuell uppgift.

Förkunskaper: Metodkunskaper från D-nivå eller motsvarande.

Doktorander och lärare/forskare från hela landet är välkomna att ansöka om antagning till kursen. Anmälan senast 31 maj 2006 till Gun.Paulsson@hos.hh.se

Kursledningen består av professor Lillemor Hallberg och universitetslektor Gun Paulsson.

Om långa avstånd och nära äppleodlingar

Stafettpippen

THOMAS STERNER SKICKADE en stafettpinne om hur "det rumsliga" kommer in i bedömningar av vad som är bra eller dåligt ur ett miljöperspektiv. Mer specifikt handlade det om att många och långa transporter lätt blir ett problem i en i övrigt miljö- och resursrationell hantering av avfall – till exempel när smutsiga mjölkkartonger behöver köras till avlägsna diskanläggningar för att bli återvinningsbara.

Frågan dyker upp hela tiden. Och inte alls bara när det gäller avfall utan lika ofta i anslutning till förhållandet mellan produktion och konsumtion. Hur kan och bör man ta hänsyn till geografiska avstånd och transporter när man bedömer en vara eller en tjänst ur ett miljöperspektiv? Vad betyder långa transporter i förhållande till annan negativ påverkan?

UNDER VINTER- OCH VÅRMÅNADERNA kan dessa frågor ställa den hyfsat miljömedvetna konsumenten inför svårartade dilemman vid frukt- och grönsaksdisken. Man står där och skall välja mellan färggranna paprikor från Sydeuropa och den långt blekare, svenska vitkålen och morötterna. Eller mellan kravmärkta, noggsamt inplastade äpplen från Nya Zeeland och omärkta svenska. Själv har jag utvecklat en praxis på just detta område som vid närmare granskning säkert är allt annat än konsekvent. Jag gillar inte att köpa äpplen från Nya Zeeland eller ens från Frankrike. Envist håller jag fast vid de små, röda, allt mjukare, svenska långt in på våren. Samtidigt är jag mycket förtjust i apelsiner – särskilt de tunnskaliga blodapelsinerna från Sicilien – och äter dessa i mängder under vinterhalvåret. Nu kan man dessutom få dem med kravstämpeln på...

Det finns naturligtvis sätt att räkna ut vad de långväga transporterna betyder i olika sammanhang och detta görs också flitigt. Sådana beräkningar kan ibland synliggöra viktiga, oväntade förhållanden. Vid en middag under julhelgen rapporterade någon en undersökning som visar att det faktiskt är "bättre för miljön" att producera ett kilo biff i Argentina, alltså nästan på andra sidan jordklotet, och transportera det hit, än att producera motsvarande mängd kött i vårt närområde.

Frågan är då vad som döljer sig bakom sådana förfriskt enkla slutsatser. För att avgöra vad som är bättre

eller sämre i sådana här sammanhang måste man dels göra en rad antaganden, dels jämföra och avväga problem av helt olika slag på olika platser med varandra.

OFTA HAMNAR MAN I att reducera eller "översätta" olika problem till någon gemensam valuta. Om klimatfrågan står i centrum kanske man begränsar analysen till att gälla energianvändning eller "koldioxidkvaliteter". För mer övergripande bedömningar av resursanvändning och miljöbelastning översätter man idag ofta användningen av ytenheter i termer av "ekologiska fotavtryck". I fallet med nötkött från Argentina var huvudfrågan just energianvändning – att det går åt mer energi för att värma djurstallar och utfodra kossor i Sverige än vad det gör att transportera hit kött från frigående djur på Pampas. Slutsatsen håller antagligen så länge man inte flyger in köttet. Men frågan om var nötköttet bäst produceras rymmer också helt andra miljöaspekter, såsom värdet av ett öppet kulturlandskap och den biologiska mångfalden i bohuslänska hagmarker.

Att vi behöver lätt kommunicerbara måttstock-

ar eller valutor för miljöbelastning är uppenbart. De flesta av oss svenskar lever sedan åtminstone ett par generationer tillbaka "fysiskt frikopplade" från vår försörjningsbas utan möjlighet att överblicka vare sig ursprung eller fortsatta öden för de resursflöden som vi genererar. Inte bara som grubblande konsumenter vid kött- eller grönsaksdiskarna utan också som beslutsfattare i organisationer och företag behöver vi information som möjliggör relativt snabba bedömningar. Att generalisera, förenkla, reducera och "jämföra äpplen med päron" är troligtvis nödvändiga led i den återkoppling vi behöver för att kunna ta ansvar i ett samhälle med ett så komplext sammansatt utbud och ett så geografiskt utspritt produktionssystem som vårt.

MEN DETTA FÖRUTSÄTTER att vi samtidigt också för en diskussion – i undervisning, medierna och andra sammanhang – om vad som ingår i dessa bedömningar och hur man kan och bör göra avvägningar mellan olika problem och platser. När det gäller frågan om långa avstånd mellan producent och konsument är många ense om att detta är mer problematiskt just när det gäller mat än i fråga om andra konsumtionsområden. Och här blir det uppenbart att frågan om avstånd går utöver de hyfsat kvantifierbara problemen med transporternas miljöpåverkan. Delvis handlar det om att behovet av överblick, insyn och kontroll upplevs som särskilt viktigt just för livsmedel. Men kanske handlar det också om vilka produktionslandskap som vi vill ha inpå knuten. När jag väljer bort de nyzeeländska, kravmärkta äpplena så tänker jag faktiskt lika ofta på äppleodlingar som på koldioxid och transporter. Att jag gärna vill att det skall finnas äppelträd i mängder så nära mig som det bara är möjligt.

Vilken roll spelar egentligen de nära, vardagliga landskapen för vår syn på miljöproblemen och för vår möjlighet att ta miljöansvar? Med denna fråga lämnar jag över stafettpippen till Katarina Saltzman på etnologiska institutionen.

Lotta Frändberg

FORSKARASSISTENT VID KULTURGEOGRAFISKA INSTITUTIONEN

Basal forskning, klinik och terapiutveckling behandlas på symposiet som vänder sig till läkare, forskare och andra berörda yrkesgrupper.

Engelskt infomaterial
finns nu att beställa på
www3.gu.se/informationmaterial

Mänskliga rättigheter angår alla

Jag hoppas och tror att vi, trots allt, går mot en bättre värld, säger Michael Freeman, ny gästprofessor vid Centrum för studiet av mänskliga rättigheter.

Men det finns många problem, bland annat miljöförstörelsen, som kan få till följd att de framsteg som gjorts kanske inte bara kommer att avstanna, utan till och med gå tillbaka.

NÄR MICHAEL FREEMAN får frågan om varför han intresserar sig för mänskliga rättigheter svarar han att det beror på att han avskyr fascism och för att den ekonomiska strukturen i världen är orättvis och därför måste förändras.

Han är professor vid Department of Government, University of Essex. Under hela 1990-talet var han vice föreståndare för den Human Rights Centre och även ansvarig för den tvärvetenskapliga magisterutbildningen: The Theory and Practice of Human Rights.

Mänskliga rättigheter, global politik och filosofi hör till hans områden. Till Göteborgs universitet kommer han i början av april och stannar till mitten av juni, för att sedan vara tillbaka igen i september.

– JAG HOPPAS KUNNA bidra till magisterprogrammet genom att på ett tvärvetenskapligt sätt undervisa om både teori och historia när det gäller mänskliga rättigheter, säger Michael Freeman.

Att tvärvetenskap hör till hans intressen visar Michael Freeman inte minst med sin bok *Human Rights: An Interdisciplinary Approach*, från 2002. Det är genom att ständigt verka för att forskning och undervisning inom området

håller god kvalitet som intresset för mänskliga rättigheter kan öka internationellt och över olika disciplinränder, menar han.

Mänskliga rättigheter tycks ofta kolidera med olika kulturer och traditioner. Vilket är viktigast, att värna kulturen eller de mänskliga rättigheterna?

– Det går inte att ge enkla svar på sådana frågor. Men själva idén att det finns något sådant som mänskliga rättigheter utvecklades just för att utmana förtryckande, inhumana och orättvisa samhällssystem. Inte minst har tankarna utvecklats på senare tid som ett motstånd mot nazism och fascism.

Om tanken att det finns universella mänskliga rättigheter inte hade varit utmanande för en del omänskliga och orättvisa samhällssystem skulle den knappast vara intressant, menar Michael Freeman.

– MAN KAN IBLAND HÖRA åsikten att alla kulturella skillnader måste respekteras, men varför skulle det vara så? Det faktum att en kultur är annorlunda än en annan måste inte betyda att den ska respekteras. Antag till exempel att det finns två kulturer, K1 och K2, och att vi tillhör en tredje kultur, K3. Kan vi respektera båda dessa kulturer om K2 inte respekterar K1? Det skulle ju innebära att vi respekterar en kultur som i sin tur inte respekterar andra. Det finns helt enkelt omoraliska kulturer, som Maffian och den kultur Hitler gav upphov till, och dem bör vi inte alls visa någon aktning.

När man talar om kultur verkar man också utgå från att alla kulturer är goda i sig och att alla kulturer är homogena, menar Michael Freeman.

– Men i verkligheten är det inte alls

så. Det brukar finnas en massa motsättningar och delade meningar inom ett samhälle och det vi menar med samhällets kultur speglar ofta bara de åsikter som de som råkar ha makten har. När man säger att alla olika kulturer måste respekteras är det alltså ofta ett annat sätt att säga att vi måste respektera dem som har makt på bekostnad av de maktlösa.

INTE HELLER DEN västerländska kulturen är särskilt enhetlig, påpekar Michael Freeman.

– Väst har ju en väldigt dominerande ställning i världen vilket gör att vi påverkar andra. Men lika lite som på andra platser i världen kan man tala om väst som en enda kultur. Många människor i västvärlden är till exempel inte alls så övertygade om att mänskliga rättigheter är något betydelsefullt. Och tvärtom så finns det finns gott om människor i övriga världen som kämpar för mänskliga rättigheter mycket mer än många västerlänningar gör. Väst har också ett ganska diskutabelt förflutet när det gäller mänskliga rättigheter – bland annat har några av historiens värsta brott begåtts här. Så väst har verkligen inte monopol på vad som är rätt och fel.

Är alla frågor rörande mänskliga rättigheter lika viktiga?

– Självklart inte. Min rätt att röra mig fritt begränsas exempelvis av USA:s immigrationsprocedurer. Men detta är förstås inte särskilt viktigt jämfört med det faktum att en massa av världens barn dör i sjukdomar som går att förebygga och att kvinnor i tredje världen är offer för förtryck. Eftersom vi inte kan ägna oss åt alla frågor rörande mänskliga rättigheter på samma gång

måste de viktigaste och mest akuta prioriteras. Men det betyder inte att övriga frågor är oviktiga eller att man ska strunta i den.

Vid CSHR studerar man mänskliga rättigheter på ett tvärvetenskapligt sätt? Hur kan man öka intresset för den här typen av studier?

– Intresset för mänskliga rättigheter ökar i världen och flera nya utbildningsprogram där dessa frågor behandlas startar överallt. Utbildningarna blir också allt bättre kvalitetsmässigt så jag är försiktigt optimistisk om att intresset kommer att fortsätta utvecklas.

fakta

Michael Freeman är den tredje innehavaren av den så kallade Segerstedtsprofessuren, som blivit till tack vare donationer från Stiftelsen Torgny Segerstedts minne för demokrati och det fria ordet. Den förste innehavaren var Asbjörn Ejde som följdes av Rhoda Howard-Hassmann.

Centrum för studiet av mänskliga rättigheter, CSHR, bildades 1 juli 2003 och har som uppgift att stärka forskning och utbildning om mänskliga rättigheter vid GU.

Eva Lundgren

notiser

Utvecklat partnerskap i staden

◆ **En bred överenskommelse** om utökad samarbete har tecknats mellan Göteborgs Stad, Chalmers och Göteborgs universitet. Själva grundtanken är att samarbetet ska gynna alla parter och att detta i sin tur ska bidra till en god utveckling i Göteborgsregionen. Ett utvecklat partnerskap med inriktning på en hållbar utveckling är målet, så att nya samarbetsarenor kan stimuleras. I avtalet finns exempel på olika samarbetsområden: gemensamt ansvar för stadens utveckling, exempelvis på Lindholmen, långsiktigt erfarenhetsutbyte, forskningsprojekt och utvärderingsprojekt.

Nominera till pedagogiska priser 2006!

◆ **Göteborgs universitet** delar varje år ut två pedagogiska priser, ett individuellt pris och ett lagpris, för att premiera lärare som utvecklat och genomfört en kurs eller utbildning på ett föredömligt sätt. Genom att uppmärksamma och därmed stimulera sådana insatser kan lärare få ett erkännande för sin kvalitetsutvecklande pedagogik.

Studenter och anställda välkomnas att inkomma med nomineringar. För nomineringsförfarande, se www.gu.se/kvalitet. Nomineringarna för 2006 ska lämnas senast den 18 april.

Pengar till GU-forskare

◆ **Jan Borén**, professor vid Wallenberg-laboratoriet, och Nils Lycke, professor vid avdelningen för mikrobiologi och immunologi, hör till de forskare som får pengar när Stiftelsen för Strategisk Forskning gör en rekordstor satsning på naturvetenskap, teknik och medicin.

Jan Borén får 43 miljoner kronor under fem år för forskning om det metabola syndromet som yttrar sig i sjuklig fetma, insulinresistens och höga kolesterolvärden. Nya sätt att konstruera vacciner och öka kunskaperna om hur slemhinnor skyddas från sjukdomar är målet för den forskning Nils Lycke ska leda vid Centret för vaccinforskning, som får 40 miljoner kronor under fem år. Vaccination är en av de mest kostnadseffektiva förebyggande åtgärderna mot sjukdomar och sprutfria vaccinationer via slemhinnor står högt upp på WHO:s prioriteringslista.

Professor i populärvetenskap

◆ **Sveriges förste professor** i vetenskapskommunikation heter Ilan Chabay. Professuren är gemensam för Göteborgs universitet och Chalmers och skapad av Hasselbladstiftelsen.

Tanken med professuren är att den ska leda till vetenskapliga studier om hur man gör naturvetenskaplig forskning mer lättillgänglig för en bredare publik och att underlätta kommunikationen mellan allmänhet och vetenskap.

Ilan Chabay har tidigare varit forskare vid U.S. National Institute of Standards and Technology. Han har också varit knuten till Exploratorium, San Franciscos vetenskapscentrum, och är VD för the New Curiosity Shop. Han är en ofta anlita föredragshållare, kursarrangör och inspiratör på skolor och universitet runt om i världen.

Gott rykte är lika med god kvalitet

Förtroendekriser är förödande för universitetens goda anseende men kan undvikas genom öppenhet, granskning och debatt, menar statsvetaren Ylva Norén Bretzer.

Krönikan **FÖRTROENDE ÄR EFTERTRAKTAT.** Men vad menas egentligen med förtroende? Imaginärt, oberörbart, men ack så åtråvärt. Åsbrinks förtroendekommission försökte återupprätta förtroendet för näringslivet. Inom politiken har förtroendekriserna briserat alltsedan TV intog en plats framför folkhemssofforna. Nu ifrågasätts universitetsvärlden.

Bolognaprocessen utmanar universitetets mest fundamentala idéer. Ska vi öppna portarna för rörlighet, internationalisering och kulturellt utbyte, eller värna status quo? Universitetet har i alla tider påverkats av internationella idéströmningar, trender, eller ska vi säga innovationer. Men universitetet har ofta också bidragit till att konservera idéer och värnat det bestående. Jag tror att Bologna ger oss ökade möjligheter att tänka friare, att tänka nytt, och ompröva vad som är "rätt". Samtidigt ska vi inte sälja familjesilvret. Vi måste ha självförtroende nog att se vad vi har byggt upp och vad som kommer att ha ett bestående kunskapsvärde för kommande forskning. Vissa stenar ska inte flyttas, de ska användas som hörnstenar i GU:s kärnverksamhet.

Flera förtroendekriser har drabbat universitetet under senaste året. Vi har vårt eget fall med Christopher Gillberg, i Uppsala har Eva Lundgrens forskning ifrågasatts och nyss uppdagades ytterligare ett fuskfall vid Radiumhospitalet i Oslo. Och det finns fler därtill. Denna rad av incidenter aktualiserar frågan om verksamhetens självgranskning. Granskning är en fortlöpande del av universitetens kollegiala verksamhet. Ändå är det befogat att fråga, i vilken mån det är möjligt att slinka igenom med oschyssta avsikter? Kan man bli professor och genomgå granskningarna, trots att man inte uppfyller god forskningssed? Kan man passera med en studentuppsats trots att den i stora delar är plagierad? Kan vi vara säkra på att forskningsmeritering eller finansiering erhållits på meriter och inte på vem vi har sovit ihop med (i faktisk eller överförd bemärkelse)? Frågan om verksamhetens trovärdighet är ytterst aktuell för ett universitet som är beroende av skattemedel. Minsta misstanke om att universitetsstrukturen i enstaka fall släpper igenom fuskare innebär ett devalverat förtroende.

Enskilda lärare och forskare är förstas de som först hängs ut om något skulle hända. Som enskilda aktörer i vardagen har vi ett ansvar att granska de alster som passerar apparaten. Ibland är det trångt i pipelinen, det är många studentuppsatser, debattartiklar, peer-review-artiklar, tjänsteansökningar och avhandlingar som ska granskas. Forskare har tighet om tid, det är inte lathet utan en flod av åligganden som åter upp tiden. Summan av den kollektiva knappheten av tid kan ibland leda till att utrymmen skapas för fusk. Otydlighet kan ibland leda till att frågor hamnar mellan stolar, eller att den kollegiala granskningen blir oklar. Dokument kanske slängs ner i portföljen halvlästa kvällen innan en examination, handledning eller tjänstetillsättning ska genomföras. En referens till en forskningskollegas arbete kan glömmas. Alla dessa mellanrum i systemet kan missbrukas. Det är vårt eget ansvar, enskilda forskare

och lärare, att både vara konservativa nog att säga "vi får dra det här en vända till", eller att fråga efter kompletterande grundmaterial. Ett gott rykte kräver god kvalitet. Kvalitet tar ofta tid, men betalar sig i ett stort förtroende. Som aktörer i det gemensamma förtroendebygandet måste vi välkomna granskningar och transparens, debatter och tydliga beslut, öppna forskningsdörrar och ett fritt tankorum.

Ylva Norén Bretzer
FORSKARE, CENTRUM FÖR FORSKNING
OM OFFENTLIG SEKTOR (CEFOS)

PRESSRELEASE • PRESSRELEASE • PRESSRELEASE • PRESSRELEASE • PRESSRELEASE • PRESSRELEASE

SÖK IDÉSTIPENDIUM & FRIGÖR TID

INFORMATION OM UTDELNING AV IDÉSTIPENDIER UNDER 2006

Samtliga lärare och forskare kommer inom kort att inbjudas att lämna in förslag till nya idéer som kan bli kommersiellt gångbara. Stipendier om 20.000 kr kommer att delas ut till de åtta mest intressanta förslagen. Stipendiet kan till exempel användas för att frigöra tid för stipendiaten att arbeta vidare med idén.

Målet med idéstipendierna är att stödja vidareutveckling av innovativa idéer från den sökandes forskning för nya eller förbättrade produkter eller tjänster så att de blir tillgängliga på marknaden, kan komma samhället till nytta och därmed på längre sikt bidra till Västsveriges tillväxt och konkurrenskraft.

GU Holding, som är ett av Göteborgs universitet helägt holdingbolag, har tillsammans med enheten för Forsknings- och innovationsservice vid GU och Sahlgrenska Science Park initierat arbetet och har för detta ändamål tilldelats ett bidrag ur Västra Götalandsregionens FöreKoM-program. Organisationerna vill ge lärare och forskare ekonomisk möjlighet att utveckla och pröva sina idéer.

www.holding.gu.se
www.gu.se/forskninginnovation
www.sahlgrenskasciencepark.se

Tänk på den du skriver för!

Språkspalten

I **SPRÅKSPALTEN** brukar jag oftast diskutera språkliga fenomen i allmänna termer. Men det händer då och då att jag får brev med klagomål på specifika texter som tillkommit inom vårt universitet. Jag ska citera ur ett sådant brev, som redovisar intrycket av några sådana texter: "Jag upprördes av språkbehandling, disposition, inkonsekvenser, oklarheter, upprepningar, anglicismer och skrivfel [...]. Vad kan göras? Inrätta en språkgranskare". Nedan återger jag några av de exempel som brevskrivaren skickar med och kommenterar dem. Avsikten är förstås inte att chikanera skribenterna, utan att redovisa olika slags språkbehandling som kan irritera läsare och därmed störa budskapet.

Den första typen av potentiellt irriterande språkbehandling rör sig på textnivå. Det handlar inte om "språkfel" i vanlig mening. Ett av exemplen skulle kunna kallas "perspektivblandning" och bygger på att författaren inte bestämt sig för vilka som utgör målgruppen för texten eller hur personligt tilltalet ska vara: "Under utbildningen får du fördjupa och

bredda dina kunskaper [...]." I nästa mening: "Kursen syftar också till att utveckla studentens egen förmåga att [...]". Ett annat exempel bryter mot vad som brukar kallas "symmetriregeln" i uppräknings av olika slag. Symmetriregeln går ut på att led i en uppräknings ska ha samma form. En beskrivning av olika inriktningar på lärarprogrammet inleds på flera olika sätt: "Inriktningen Svenska", "Inriktningen engelska", "Inriktning Tyska för lärare", "Historia", "Kursen ingår i lärarprogrammet" (med syftning på rubriken, vilket språkvårdare brukar avråda ifrån) och "I den svenska skolan". Skälet till variationen är förstås att varje inriktningsansvarig har formulerat sin text på egen hand, men inför den samlade presentationen bör någon få i uppdrag att redigera särskilt sådana texter som riktar sig till allmänheten så att de får samma struktur. Annars riskerar man att irritera många läsare.

Den andra typen av "läsarririterande" språkdrag är sådana som inte följer svensk standard. De brott man finner i universitetets texter är mestadels inte stav- och grammatikfel utan brott mot *Svenska*

språknämndens skrivregler. "Göteborgs Universitet" är ett vanligt men inte korrekt skrivsätt. Något ovanligare är anglicismer som "24 Augusti"; månadsnamn skrivs inte med stor bokstav i svenska (om de inte inleder en mening, förstås). Förkortningar skrivs med punkt (eller mellanslag) där det förkortade ordet avbryts: *t.o.m.*, inte "tom". Särskrivning av sammansättningar ökar: "svenska kurs" (i exemplet finner man också den i standardspråk inte helt accepterade sammansättningsfogen *svenska- istället för svensk-*). Bindestreck används osystematiskt: "online-anmälan". Det är visserligen inte helt lätt att veta hur man ska använda bindestreck i svenskan, men en huvudregel säger att det ska vara bindestreck i sammansättningar där förleden inte är ett vanligt svenskt ord, t.ex. *2000-talet* och *VD-nivå*. Utländska ord kan också avgränsas med bindestreck för tydlighetens skull: *on-line-anmälan*. I samband med bindestreck kan jag inte låta bli att rekommendera en artikel i tidskriften *Språkvård* 1997:1 av Arne Olofsson, professor i engelska i Göteborg. Den handlar om flerledade sammansättningar och illustre-

rar bl.a. hur bindestreck kan ha både sammanbindande funktion, som i exemplen ovan, och särskiljande funktion, som i *galna ko-sjukan*, där det anger att uttrycket ska tolkas som att det är korna som blir galna, inte kosjukan.

Den som skickat mig brevet undrar vad som kan göras. För vissa viktiga texter är det som sagt bra om någon ser över dem. Men det produceras dagligen massor med texter inom universitetet. Bättre allmänna kunskaper om vilka språkhjälpmiddel och rekommendationer som finns och skärpt uppmärksamhet på den språkliga utformningen är vad jag kan rekommendera. Mottagaren av texten ska vara i fokus när man skriver!

Skicka frågorna direkt till: kerstin.noren@adm.gu.se

Kerstin Norén
PROREKTOR

Striden om sillen i Bohuslän

Trangrums-Acten – så kallas en av de största rariteterna inom bohuslänsk litteratur. Skriften visar att lobbyingsverksamhet kunde förekomma redan på 1700-talet och att miljöproblem inte är ett så nytt fenomen som man skulle kunna tro.

PÅ 1700-TALET var tillgången på sill utmed Bohusläns kust så väldig att man under rekordåren på 1790-talet kunde få fångster på uppemot 270 000 ton årligen.

Sillen användes inte bara som mat. Det var också inkomstbringande att utvinna fett ur fisken.

Från slutet av 1770-talet ökade trankokerierna explosionsartat utmed Bohusläns kuster – 1787 fanns hela 409 kokerier.

Det var inte bara den enskilde som tjänade pengar på sillen, utan även staten. Tran och saltsill var under många år under 1700-talet den största svenska exportvaran efter produkter från järnhanteringen.

Men de många trankokerierna kom att bli ett miljöproblem. Avfallet – trangrumset – luktede illa och släpptes direkt ut i havet. Folk från sjöfarten och lotsverket menade att grumset grundade upp farleder och hamnar och att sillen skrämde bort. Det blev en oförsonlig strid mellan kokeriägarna som ville fortsätta stjalpa grumset i vattnet och dem som ville införa ett förbud.

Striden pågick i femton år och myndigheterna hade svårt att bestämma sig för vilken sida man skulle stödja. År 1779 blev det emellertid förbjudet att stjalpa grumset i vattnet och 1780 ålades trankokarna att gräva ner grumset eller anlägga inhägnader, så kallade grumsedammar.

1783 DÖMDES 120 trankokerier ut. De gavs emellertid dispens för fortsatt drift, men måste bevisa grumsets oskadlighet.

Ett tjugotal kokeriägare från Göteborg sände ut en kommission för att finna stöd för sin sak vid olika kokerier, främst i södra Bohuslän. Sedan skulle kokeriägarnas resultat överlämnas till landshövding

Du Rietz för att skickas vidare till Amiralitets- och Commerce-Kollegierna i Stockholm. Du Rietz fordrade dock att även motpartens synpunkter skulle finnas med och lade även till sina egna.

För att kunna sprida dokumentet till beslutsfattare var kokeriägarna tvungna att låta trycka det. Enligt dåtida tryckfrihetsordning var skrivelser till statliga myndigheter nämligen inte offentliga. Tryckningen skedde 1784.

– Trangrumsakten är ett av få kända tryckalster som är författat och utgivet av personer som var direkt engagerade i sillfiskerinäringen på 1700-talet, berättar Anders Larsson, bibliotekarie på UB. Efter

tryckningen påbörjades en omfattande lobbyverksamhet i Stockholm där kokeriägarna slets mellan hopp och förtvivlan. Efter många turer fram och tillbaka kom så småningom avgörandet, som innebar ett nederlag för trankokarna.

Den 20 juli 1786 sändes ett kungligt dekret till landshövding Du Rietz om att inget trangrums fick slängas i friskt vatten.

– **TRANGRUMSAKTEN** trycktes i begränsad upplaga och bara ett fåtal exemplar finns kvar. UB äger fyra stycken. Det första ingår i Hvitfeldtska gymnasiets samling och har kvar sin originalhäftning i gråpapper. Så har vi ett exemplar i ett mycket vackert band från 1890-talet som ingår i Carl Snoilskys omfattande samling.

Det tredje exemplaret har tillhört fiskeriintendent Axel Ljungman och är i ett samtida 1700-talsband.

– Det sista exemplaret ingår i Oscar och Mary von Sydows samling av bohuslänsk litteratur i ett band från cirka 1930. Året efter det att Trangrumsakten givits ut, 1785, utgavs ett tilläggsdokument, tryckt i Göteborg. Detta dokument har UB endast i kopia.

Källor: Per-Henrik Berthelius: Min bohuslänska historia, 1988, Hans Höglund: Om sillen i Bohuslän under den stora sillfiskeperioden på 1700-talet, 1977.

Eva Lundgren

Mod att förändra världen

Stockholm den 17 februari 2006

Käre Olof

Gästkrönikan Nu har det snart gått tjugo år sedan vi miste dig. Den 28 februari är vi många som kommer att tänka på dig, citera dig eller lägga rosor på din grav. Jag önskar att du kunde veta hur mycket vi saknar dig.

På väggen bakom mitt skrivbord i mitt barndomshem i Brooklyn, New York, sitter en urblekt affisch som hålls på plats av gulnad tejp. Med svarta bokstäver på vit och röd botten står det: "Labor Unions and Social Policy: An address by Olof Palme, Prime Minister of Sweden. Tuesday, April 3rd, 1984, 8 pm, Harvard University."

VI TRÄFFADES DÅ helt kort, men det finns ingen anledning att du skulle komma ihåg mig. Jag var den blyge nittonåringen med pipig röst som pratade med dig efter föredraget. Du kanske lade märke till hur oroad jag var, för kärnvapenkrig och för de sociala klyftorna som ökade i mitt land. Under det mörker som rådde när Ronald Reagan styrde, kämpades progressiva krafter ner på alla områden.

Du verkade oövervinnelig. Gud, vad full av hopp du var! Du lät så säker på att människorna kunde samarbeta för att skapa en värld där välstånd och omtanke kom alla till del.

Olof Palme samtalar med studenter vid ett amerikanskt universitet på 1970-talet.

Vi skakade hand och tog farväl, och jag gav mig ut på John F. Kennedy Street. Jag visste redan att ditt mod hade förändrat något inom mig. Det var därför jag petade loss affischen från en lyktstolpe på vägen hem. Delvis tack vare dig kom jag senare att skriva en doktorsavhandling om arbetet för solidaritet i det svenska samhället och att fatta kärlek till ditt land.

Det är lustigt hur sådant går till – hur det kan förändra oss att vi kommer i kontakt med en annan människas allvar och mod. Jag har haft förmånen att uppleva detta som lärare. På mina kurser vid Harvard om personligt val och global förändring ("Personal Choice and Global Transformation") brukade mina studenter och jag intervjua personer om deras engagemang i medborgerliga frågor.

EN AV VÅRA GÄSTER 2004 var en person som du skulle ha tyckt om, en journalist vid namn Amy Goodman. När studenterna och jag intervjuade henne (en intervju som finns med i boken *Global Values 101*), beskrev hon hur hon arbetat som reporter i Östtimor.

En dag hade hon sett en fredlig marsch där befolkningen bar banderoller de gjort av lakan med texter som "Varför besköt den indonesiska armén vår kyrka?" Plötsligt började soldater skjuta mot demonstranterna, och mer än 270 personer dödades, både vuxna och barn. De gick till angrepp mot Amy och skulle just döda henne också när de upptäckte hennes

amerikanska pass och fick tänka om, förmodligen därför att hon kom från just det land som hade köpt deras vapen åt dem.

När lektionen var slut, samlades ett tjugotal studenter kring Amy i hopp om att få fortsätta samtalet. Många hade i stort sett samma frågor: "Var anmäler jag mig?", "Hur ska jag göra för att bli som du?", "Behöver du en medhjälpare på ditt nästa uppdrag – kan jag få komma med som frivillig?"

Att se detta blev en oförlömlig upplevelse för mig. Gästen på vår kurs hade just berättat om en journalistisk insats som nästan kostat henne livet, och studenterna ville följa med på hennes nästa farliga uppdrag. Det visade sig att mod smittade av sig nästan lika mycket som rädsla.

Jag vill säga dig, Olof, att också jag kände mig gripen. Den dagen hade jag haft huvudet fullt av de vanliga små bekymren för sammanträden och tidsgränser, men framför mig stod en kvinna som bevittnat massakrer. Och jag som tyckte att jag hade stora problem!

SAMMA SAK HÄNDE när vi hade andra gäster, till exempel Jonathan Kozol, som skriver om barn i det fattiga South Bronx, och journalisten Naomi Klein, som dagen efter sitt besök skulle resa till det krigshärjade Bagdad. Efteråt samlades studenterna och jag runt dem för att lära oss hur man blir modig.

Hade du, Olof, någon gång samma känslor när du mötte de människor som var dina verkliga lärare?

Kanske känner vi att det finns något heligt och storslaget hos människor som är beredda att offra livet för att hjälpa andra. Det är som om sådana människor har kommit i beröring med något av de existentiella mysterierna och lever på ett större djup än vad vi andra gör. Ibland vill vi följa med dem dit.

Ibland kan vi inte följa med dem: någon har dödat våra lärare och andliga förebilder och vi måste företa våra resor ensamma, utan dem. Så är det med alla de oräkneliga människor som du, käre Olof, skänkte hopp, och jag är en av dem. Du skall veta att vi tänker på dig.

Kära hälsningar
 Brian

ÖVERSÄTTNING: PROFESSOR ARNE OLOFSSON, ENGELSKA INSTITUTIONEN

Brian Palmer är socialantropolog och gästlektor vid teologiska institutionen, Uppsala universitet. Under 90-talet forskade han i Sverige och skrev en doktorsavhandling som hette, "Wolves at the Door: Existential Solidarity in a Globalizing Sweden."

År 2002 prisbelönades han som Harvarduniversitets bästa lärare. Han var sommarpratare på Sveriges Radio P1 Sommar, 2004, och är föreläsare och debattör kring frågor om global etik, amerikansk utrikespolitik och solidaritetsidealet i Sverige. Brians kurs om civilkurage och personligt ställningstagande kallades av The New York Times för "Idealism 101" (grundkurs i idealism).

